
A szakmai orientáló tárgyak helyzete a 9-10. osztályokban és a
lemorzsolódás okainak vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megye
mezőgazdasági szakképzőiben



A kutatási beszámolót írta: Domokos Tamás

A kutatás megvalósítására a Konviktus Bt. és az ECHO Oktatáskutató
Műhely együttműködésében került sor. Projekt azonosító: ECHO 50/2000.

© ECHO Oktatáskutató Műhely
2000



Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Prológus	3. o.
1.1 A kutatás alanyai	3. o.
1.2 A kutatási módszer	3. o.
1.3 Adatfeldolgozás	5. o.
2. A megye mezőgazdasági szakképző intézményei	6. o.
3. Alapvető demográfiai adatok	9. o.
4. Család, egzisztencia	13. o.
5. Pályaválasztás Tanulási motiváció, tanulási módszerek	20. o.
6. Tanulási motiváció, tanulási módszerek	31. o.
7. Lemorzsolódás	39. o.
8. Az orientációs tárgyak helyzet	47. o.

1. PROLÓGUS

Az utóbbi időkből Borsod-Abaúj-Zemplén megye mezőgazdasági szakképző iskoláiban, szakiskoláiban az átlagnál nagyobb arányú lemorzsolódásra, kimaradásra lettek figyelmesek a közoktatási szakemberek, vezetők. A kutatás célja volt a szakmai alapozó, orientáló tárgyak helyzetének vizsgálata a megye mezőgazdasági szakképzőinek 9-10. évfolyamán, annak tanulmányozása, továbbá az iskolákban tapasztalható lemorzsolódás lehetséges okainak felderítése, az esetleges rejtett összefüggések (motiváció, attitűd, családi háttér, szakmaszocializáció, képességek) feltárása.

1.1 A kutatás alanyai

Az iskolai szakképzési struktúra olyan komplex rendszer, melyben a munkaerőpiac szereplői, a szakképzésben résztvevő diákok, a szakképzési szolgáltatásért felelős iskolai vezetők valamint a szolgáltatást biztosító, megvalósító pedagógusok, szaktanárok kölcsönösen hatnak egymásra. A lemorzsolódás okainak vizsgálatában és az utóbbi években bevezetett szakmai orientációs tárgyak megítélésében három szereplő véleményének ismerete is elengedhetetlen (tanulók, iskolavezetők, pedagógusok), ennek megfelelően vizsgálatunkat az iskolavezetők, a pedagógusokra és a tanulókra egyaránt kiterjesztettük.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében öt mezőgazdasági szakképző intézmény működik (Abaújszántói Mezőgazdasági Szakképző Iskola, Tokaji Mezőgazdasági Szakiskola, Szepsi Laczkó Máté Mezőgazdasági Szakképző Sátorlajújhelyen, Serényi Béla Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskola Putnokon, Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Iskola Miskolcon). Kutatásunk során az öt intézményből kettőt vizsgáltunk részletesen, egy szakiskolát és a szakközépiskolát¹.

1.2 A kutatási módszer

A vizsgálat során háromféle empirikus megismerési módszert választottunk: tanulói kérdőíves vizsgálatot; pedagógus kérdőíves vizsgálatot; intézményi statisztikai másodelemzést.

A szakiskolákban, szakképző intézetekben jelenleg tanuló 9-10. évfolyamos diákok körében végzett kérdőíves vizsgálat célja a tanulók attitűdjeinek, tanulási motivációjának,

¹ Putnokon a Serényi Béla Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskolát és a Tokaji Mezőgazdasági Szakiskolát.

szakmaszocializációs fokának, a szakmai orientációs tárgyakhoz való viszonyának, szakmaválasztási preferenciáinak és családi háttérének vizsgálata volt. A szakiskolákban, szakképző intézetekben jelenleg tanító pedagógusok körében végzett kérdőíves adatfelvétel során a lemorzsolódott tanulókról, ennek vélt okairól, a tanulók és tanáraik szakmaorientációs tárgyakhoz való viszonyáról szereztünk információt. Az iskolában rendelkezésre álló statisztikai adatok másodelemzése során a tanulók számáról, a kimaradt diákok arányáról a lemorzsolódás évenkénti alakulásáról jutottunk adatokhoz.

A kutatás empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével került sor. A tanulónál arra törekedtünk, hogy a vizsgált intézményekben lehetőleg minden érintett 9-10.osztályos tanulót megkérdezzünk. Az általunk megkérdezett válaszolók száma 146 volt, a mezőgazdasági szakképző iskolákban tanuló 9-10. évfolyamos diákok közül 121-en, a pedagógusok közül pedig 25-en válaszoltak kérdéseinkre. A kérdőív terjedelme 8 oldal volt, s közel 200 kérdést tartalmazott.

Az adatfelvételre 2000. májusában került sor. A diákok a kérdőíveket tanórán töltötték ki, az iskolavezetők és a pedagógusok pedig részben az iskolában részben pedig otthon válaszoltak a kérdésekre. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim volt. Mivel a pedagógusok jelentős része elzárkózott a válaszadástól (feltehetőleg a közelgő tanévvége miatt), célszerű lesz ősszel a vizsgálatba bevonni más iskolákat is.

A középfokú szakképzési rendszer szakiskolai képzésében 1998 óta a 8.osztály után általános műveltséget megalapozó 2 éves képzés zajlik, melyre a 10.osztály után két éves szakképzés épül. A 9-10. évfolyamban az általános műveltséget megalapozó képzés mellett szakmai előkészítő, orientáló órák is vannak. Vizsgálatunk tanulói mintájának fele közülük, fele a középfokú szakképzési rendszer szakközépiskolai részéből került ki.

	A válaszolók száma (fő)
9. évfolyamos tanulók	83
10. évfolyamos tanulók	38
Pedagógusok	25
Mindösszesen:	146

1.3 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, rangsoroljanak tevékenységeket négy, öt illetve hétfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív érzelmet kellett nyilvánítani, prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

A tanári kérdőív elemzésénél (az alacsony esetszám miatt) valamint a nyitott kérdésekre adott válaszoknál nem a százalékos megoszlást, hanem az említések számát közöljük.

2. A MEGYE MEZŐGAZDASÁGI SZAKKÉPZŐ INTÉZMÉNYEI

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében öt településen működik mezőgazdasági szakképző, szakiskola vagy szakközépiskola, Miskolcon, Abaújszántón, Tokajban, Sátoraljaújhelyen, és Putnokon.

Az intézmények által indított mezőgazdasági szakmák intézményenkénti megoszlását a következő táblázat mutatja.

Iskola	Mezőgazdasági képzési irányok
Serényi Béla Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskola, Putnok	"világbanki" mezőgazdasági szakmacsoportos képzés; mezőgazdasági technikus; mezőgazdasági gépésztechnikus; képesített mezőgazdasági gazdaasszony
Szepsi Laczkó Máté Mezőgazdasági Szakképző Iskola, Sátoraljaújhely	dísznövénykertész; virágkötő és berendező; növényvédelmi technikus; mezőgazdasági gépésztechnikus; élelmiszeripari szakmacsoportban élelmiszeralitikus technikus
Tokaji Mezőgazdasági Szakiskola	mezőgazdasági gépész; vincer; mezőgazdasági gazdaasszony; falusi vendéglátó; szakács
Abaújszántói Mezőgazdasági Szakképző Iskola	állattenyésztő; állattenyésztő és állategészségügyi technikus; mezőgazdasági áruforgalmazó technikus
Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Iskola, Miskolc	általános kertész-erdőművelő; dísznövénykertész; mezőgazdasági világbanki; élelmiszeripari szakmacsoportban húsfeldolgozó; sütő; pék-cukrász; tejtermékgyártó-élelmiszertartósító

Az öt intézményből - a megyeszékhelyen működő Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Iskola kivételével - négyet a megyei önkormányzat tart fenn, ennek megfelelően az általunk részletesen is vizsgált Tokaji Mezőgazdasági Szakiskola és a Serényi Béla Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskola szintén a megye fenntartásában működik.

Az Abaújszántói Mezőgazdasági Szakképző Iskola a Tokaj-Hegyalja nyugati kapujában lévő Abaújszántón 1943-ban Állami Gazda- és Gazdaasszony-képzőként kezdte meg működését. Jelenleg is több képzési formában folyik középfokú agrárszakember-képzés az intézményben. A 9-10. osztály általános műveltséget megalapozó képzése után a diákok állattenyésztő, az érettségizettek állattenyésztő és állategészségügyi technikus, vagy mezőgazdasági áruforgalmazó technikus szakképesítést szerezhetnek.

A tanulók az iskolában a szakképzési idő alatt motorkerékpár-, személygépkocsi- és traktorvezetői jogosítványt szerezhetnek, az iskola saját tanüzemmel rendelkezik, ahol valamennyi jelentősebb állatfaj tenyésztésével és tartásával foglalkoznak. A középiskolás évek során a tanulóknak lehetőségük van külföldi cseregyakorlaton való részvételre, és a szakképzés külföldön (Dániában) folytatható. Minden tanulónak kollégiumi elhelyezést biztosítanak.

A sátoraljaújhelyi Szepsi Laczkó Máté Mezőgazdasági Szakképző Iskolában a 8. osztály utáni - általános műveltséget megalapozó - kétéves képzés elvégeztével a 10. osztály utáni szakképzésben két év alatt dísznövénykertész vagy virágkötő és berendező képesítést kapnak a tanulók. A szakközépiskolai képzésben résztvevők az érettségi utáni szakképzésben szakirányú előképzettséggel két év alatt, egyéb érettségivel rendelkezők három év alatt kertész és növényvédelmi technikus vagy mezőgazdasági gépésztechnikusként, illetve a élelmiszeripari szakmacsoportban élelmiszeranalitikus technikusként kerülnek ki az iskolából. Minden tanulónak kollégiumot és gyakorlóléhelyet biztosítanak.

Az intézményben működik szakmunkások szakközépiskolája (levelező tagozaton 3 év, nappali tagozaton 2 év) is. Ezekén kívül az iskola tanfolyamokat is rendszeresen indít (mezőgazdasági gépkezelő; mg.-i vontatóvezető; kézi ív- és lánghegesztő; növényvédő és méregraktár kezelő; mezőgazdasági vállalkozó; targoncavezető).

A Tokaji Mezőgazdasági Szakiskola több mint 8 hektáros területen fekszik. Rendelkezik a gyakorlati képzéshez szükséges feltételekkel, de lehetőség van arra is, hogy a tanulók a gyakorlatokat más gazdálkodó egységnél végezzék. Az 1998-ban indult 9-10. osztály tanulóinak - mivel közlekedési ismereteket is tanulnak - lehetőség nyílik a segédmotoros vezetői igazolvány megszerzésére, az orientációs órákon megismerkedhetnek a mezőgazdasági gépekkel, a szőlőműveléssel és borkészítéssel, a gyümölcsstermesztéssel, a háziállatokkal és a konyhaművészetrel. A 10. évfolyam után az Országos Képzési Jegyzék szerint indított szakképzések: mezőgazdasági gépész; vincellér; mezőgazdasági gazdaasszony; falusi vendéglátó; szakács.

A Putnokon működő Serényi Béla Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskolában gimnáziumi képzésben általános tantervű, speciális német tantervű, speciális angol tantervű és rendőri pályára felkészítő rendvédelmi fakultáció érhető el. Szakközépiskolai képzésben "világbanki" mezőgazdasági szakmacsoportos képzés zajlik.

OKJ szerinti szakképzésben korábban mezőgazdasági technikus, vagy mezőgazdasági gépésztechnikus képzés volt választható, illetve gimnáziumi érettségivel rendelkezők számára

képesített mezőgazdasági gazdaasszony képzés. Jelenleg kifutó rendszerben történik a mezőgazdasági gépésztechnikus képzés, technikai minősítő vizsga utoljára 2002-ben lesz. Ezen kívül világbanki képzés keretében a mezőgazdasági technikus képzés folytatódik.

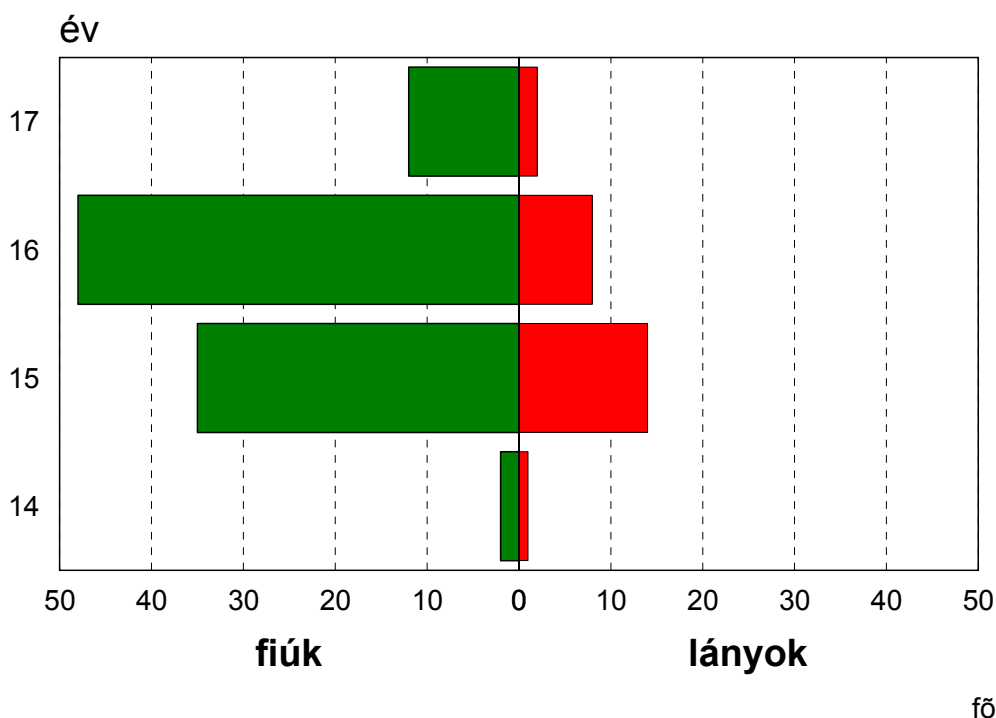
Az iskola mezőgazdasági szakmai tanácsadással, tanfolyami képzéssel (iskolarendszeren kívüli OKJ szakmákban), mezőgazdasági termékek értékesítésével is foglalkozik.

3. ALAPVETŐ DEMOGRÁFIAI ADATOK

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált tanulói korosztályban a tanulók 98 százaléka fiatalok (15-17 éves), 2 százalék pedig még nem töltötte be a 15. életévét. A mintában a 16 évesek aránya a legmagasabb, 46 százalék. A pedagógusok többsége a 30-45 illetve 46-60 éves korcsoportba tartozik a két vizsgált iskolában (19-20 fő), a fiatal, 30 év alatti tanárok aránya és a legidősebb korcsoport (60 év feletti) részaránya együttesen sincs 15 százalék. A tanulók átlagéletkora a kilencedikesek között 15,4 év, a tizedikeseknél 16,2, a tanároknál pedig 43,6 év. A pedagógusok átlagosan 17 évesek a tanári pályán a vizsgált iskolákban.

A vizsgált tanulók korfája



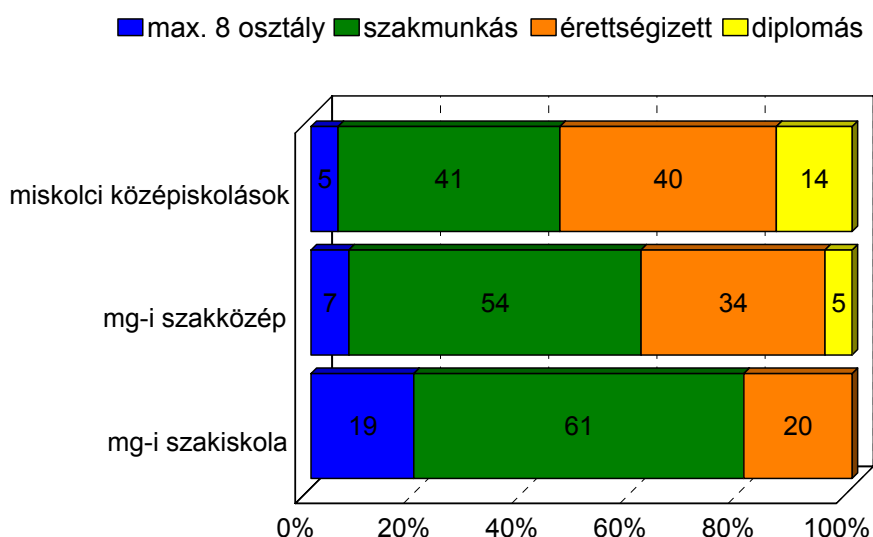
A válaszolók nem szerinti összetétele jelentősen eltér a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzettől, a mezőgazdasági szakmát adó középiskolák tanulói túlnyomó többségében fiúk, a 9. évfolyamon 81, a 10. évfolyamon 79 százalék az arányuk. Ha a nemeket az iskolatípus szerint tekintjük át, még nagyobb a kontraszt, a mezőgazdasági

szakiskolásoknak 32 százaléka lány (elsősorban a lányos szakmák miatt), míg a mezőgazdasági szakközépiskolai képzésben résztvevőknek csupán 8 százaléka az.

A pedagógus pálya elnőiesedése következtében a miskolci pedagógusok kétharmada (63.5 százalék) nő. Az egyes iskolatípusok mentén is kimutathatók különbségek, míg a gimnáziumok tantestületének 78 százaléka nő, addig a szakközépiskolákban már csak 61, a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben pedig már egy kicsivel a férfi tanárok aránya a magasabb (56 százalék). A vizsgált mezőgazdasági iskolákban ezzel szemben a tanárok kétharmada férfi.

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. Egy korábbi vizsgálatból tudjuk, hogy a miskolci középiskolás diákok 5 százalékának édesapja csak általános iskolába járt, 41 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 40 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 14 százalék. Ezzel szemben a mezőgazdasági szakközépiskolai és szakiskolai tanulók jóval képzetlenebb családban nevelkednek. A mg-i szakiskolások körében nem talákoztunk olyan tanulóval, akinek az édesapja (nevelőszülője) diplomás lett volna, s az érettségizett szülők aránya is csupán 20 százalék.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása



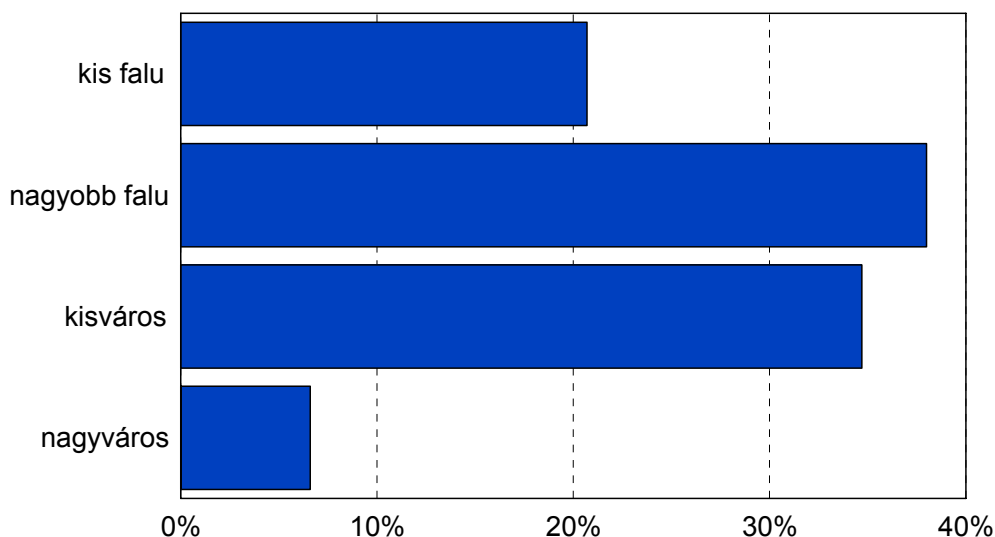
A fenti diagramból kiolvasható, hogy a vizsgált tanulói populáció alapvetően szakmunkás családban nevelkedő tanulókból áll.

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyben lakó (putnoki és tokaji lakosú) diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje a legalább érettségizett szülők aránya 42 százalék. Ezzel szemben a naponta ingázók között csak 27, a kollégiumban lakó tanulók között 24 százalék az érettségizett szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező elmaradott kistelepülések kulturális tőkében még a kisvárosoknál is szegényebbek.

A mintába került tanulók háromnegyede nem helybeli, 47 százalékuk bejárós, 27 százalékuk kollégiumban lakik.

A nem helyben lakó tanulók lakóhelyének az iskolától való átlagos távolsága 34 km. A bejárós és kollégista tanulók 25 százalékuk 12 km-es körzetben belül lakik, a többség (52 százalék) 12-50 km-es körzetben, s 23 százalékuk 50 km-nél távolabbról jár iskolába. A mezőgazdasági szakközépiskolások átlagosan 23, a szakiskolások 42 km-re laknak. Ennél fontosabb információval szolgál a lakóhely típusa. A tanulók 21 százaléka kis faluban, további 38 százalékuk nagyobb községben lakik. Városból 41 százalék érkezett (ők többségében a két érintett kisvárosban, Putnokon vagy Tokajban laknak).

A mezőgazdasági iskolába járó tanulók lakóhelyének típusa



A megkérdezett pedagógusok mindegyike főállásban tanít, nem volt közöttük óraadó. A vizsgált tanárok egyharmada nemcsak szaktanárként, hanem osztályfőnökként is felel a

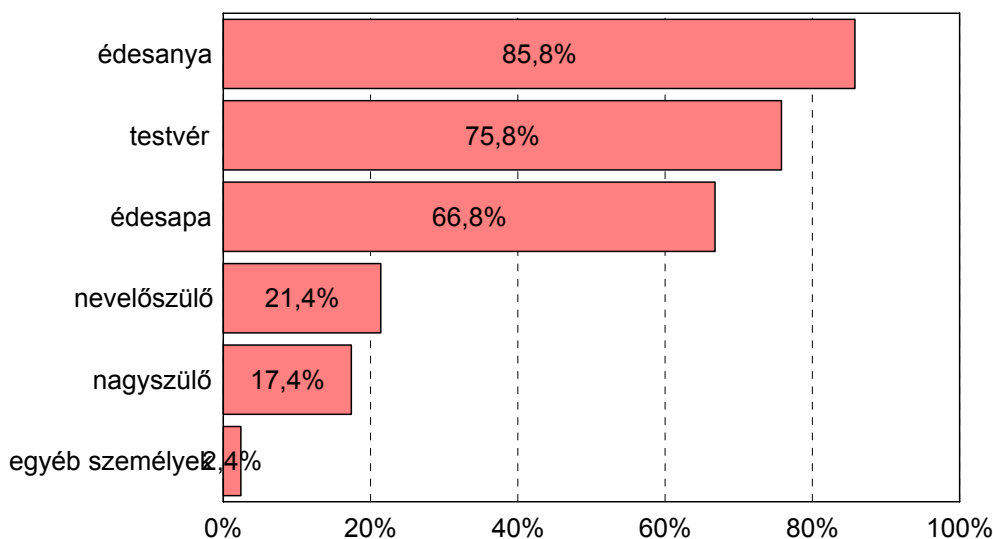
tanulók szellemi és erkölcsi fejlődéséért, s vizsgálatunk szempontjából kiemelt szakmai alapozó, orientáló tárgyat oktatásában is részt vesz minden harmadik pedagógus.

4. CSALÁD, EGZISZTENCIA

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert egyrészt amint az látható volt, a mezőgazdasági iskolákba járó tanulók családi háttere jelentősen eltér az átlagtól, másrészt a tanulók tanulási szokásai, előmenetelük sem független a családi háttértől.

A családi szerkezetről ad képet az a kérdés, hogy a tanulók kikkel élnek otthon közös háztartásban, illetve hányan laknak otthon együtt. A tanulók többsége édes szüleivel és testvérével lakik együtt, vagyis a hagyományos értelemben vett nukleáris családot testesítik meg (64 százalék). Azon családok aránya ahol az édes szülők együtt laknak, s minimum két gyermek együtt él velük (tehát a válaszoló diáknak testvére is a szülőkkel él) 46 százalék.

A tanulóval egy háztartásban élő személyek említési aránya



Ha mindent összevetünk a tanulók 86 százalékának van napi kapcsolata az édesanyjával, s csupán 67 százalékuknak az édesapjával. Ezek az arányok a mind az apa, mind az anya vonatkozásában alacsonyabbak az átlagnál. Az édes szülőkön kívül 17 százalékuk a nagyszülőket is említette, mint olyan személyt akikkel együtt lakik. A mezőgazdasági iskolába járó diákok 21 százalékának nevelő szülőt is el kellett fogadnia. A nagyszülők és a nevelő szülők említési aránya átlag feletti. Egyéb személyek (pl. idősebb testvér menyasszonya, vőlegénye, nagybácsi, nagynéni, stb.) a válaszadók 2 százalékának

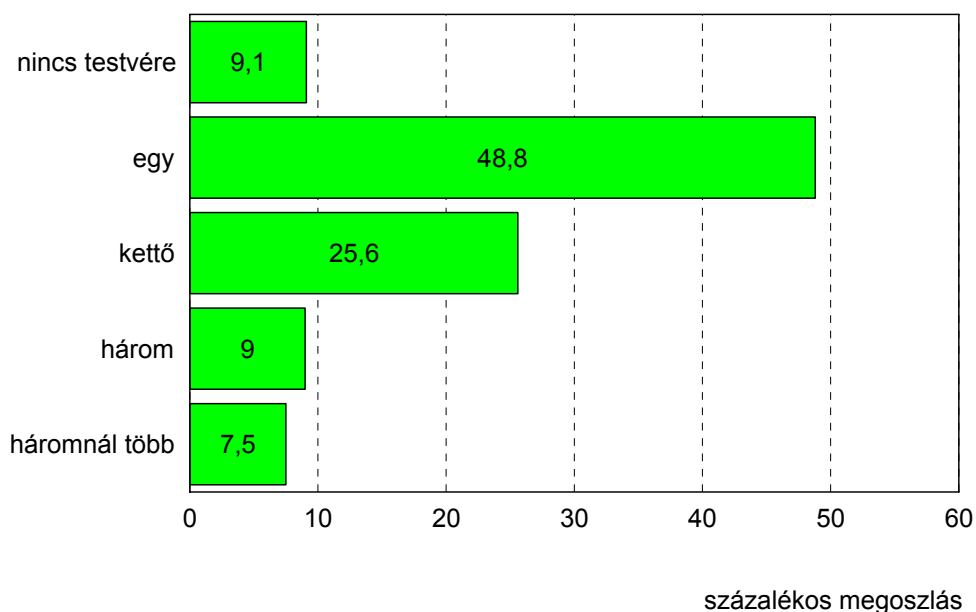
háztartásában található. Mindent összevetve egészséges, ép családban (ahol mind a két édes szülő együtt neveli a gyermekét) a diákok 64 százaléka él.

A mezőgazdasági iskolában járó fiatalok több mint egyharmada (36 százalék) valamilyen szempontból sérült, csonka családban él tehát. Ez abból a szempontból is fontos, hogy a családi együttlét, a közös élmények milyen nyomokat hagynak a fiatalban, hogyan segítik vagy gátolják a szocializációját.

A tanulók 91 százalékának van testvére (76 százalékban még együtt is laknak, 63 százalékban a szülők tartják el a válaszoló diák testvérét is). Az az általános demográfia probléma, hogy csökken a családok gyermekvállalási hajlandósága, a mezőgazdasági iskola tanulóinak családjába nem érezhető, a kérdezett tanulók 49 százalékának egy testvére, 26 százalékának két testvére 9 százalékának három testvére és további 7 százalékuknak 4 vagy több testvére is van.

A testvérek 64 százaléka még tanul, 29 százaléka már végzett az iskoláival és aktívan dolgozik, s 7 százalékuk jelenleg munkanélküli.

Testvérek száma



A mezőgazdasági iskolába járó, jelenleg is tanuló testvérrel rendelkező diákok egytizedének van olyan testvére, aki jelenleg felsőoktatási intézményben tanul, 8 százalékuknak gimnazista fivére/nővére van, 22 százalékuknak pedig szakközépiskolás a testvére. Mindösszesen 40 százalékuknak van olyan testvére, aki már érettségizett, vagy úton van az érettségi felé. A fiatalabb (általános iskolás vagy még kisebb) testvérrel rendelkezők

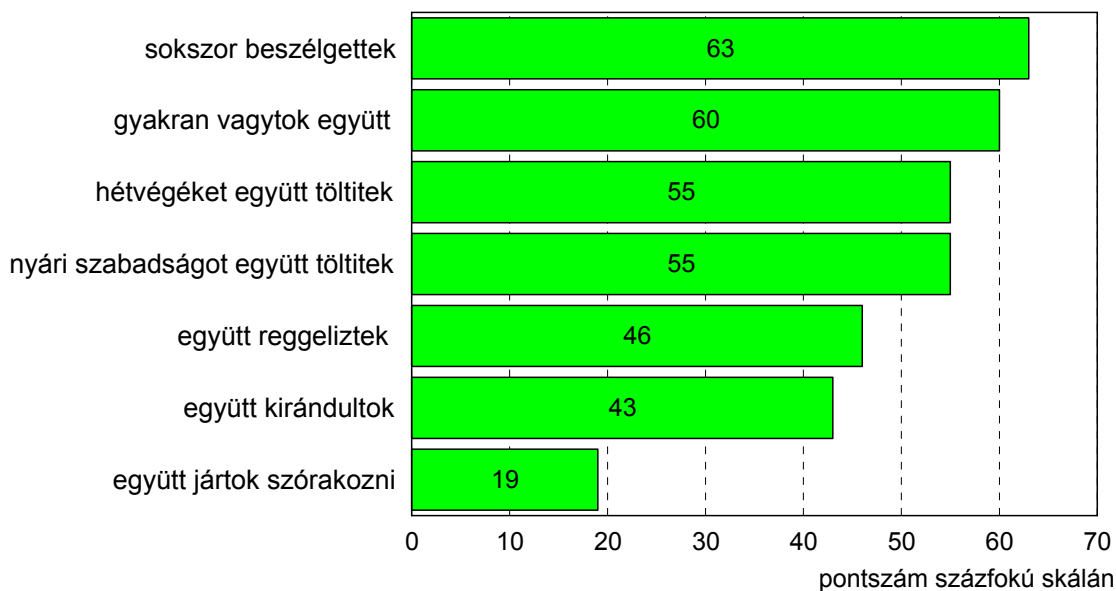
aránya szintén 40 százalék, a jelenleg szakiskolába járó testvérrel a diákok egyötöde rendelkezik.

Érdekes családszociológia problémát vet fel, hogy az egy, illetve két testvérrel rendelkező diákok többen vannak az ép családokban, míg a három vagy több testvérrel rendelkező válaszadók (tehát ahol 4 vagy több gyermek van) a sérült családokban vannak többen.

A családok 27 százalékában maximum három, további 59 százalékában pedig 4 vagy öt fő él együtt közös háztartásban. A tanulók közel 14 százaléka olyan családban él, ahol hatan vagy annál is többen laknak együtt. A nagy létszámú családok fenntartói az amúgy sem túl magas átlagnál is alacsonyabb iskolai végzettségűek.

A családi kapcsolat minőségét az interperszonális interakciók száma alapján próbáltuk meghatározni. Megkérdeztük a diákokat, mennyire jellemző családjukra, hogy különböző alkalmakkor együtt vannak, beszélgetnek-e egymással. Hét családi tevékenységről kérdeztük meg, hogy mennyire jellemző a válaszadó családjára.

Mennyire jellemző a családra...

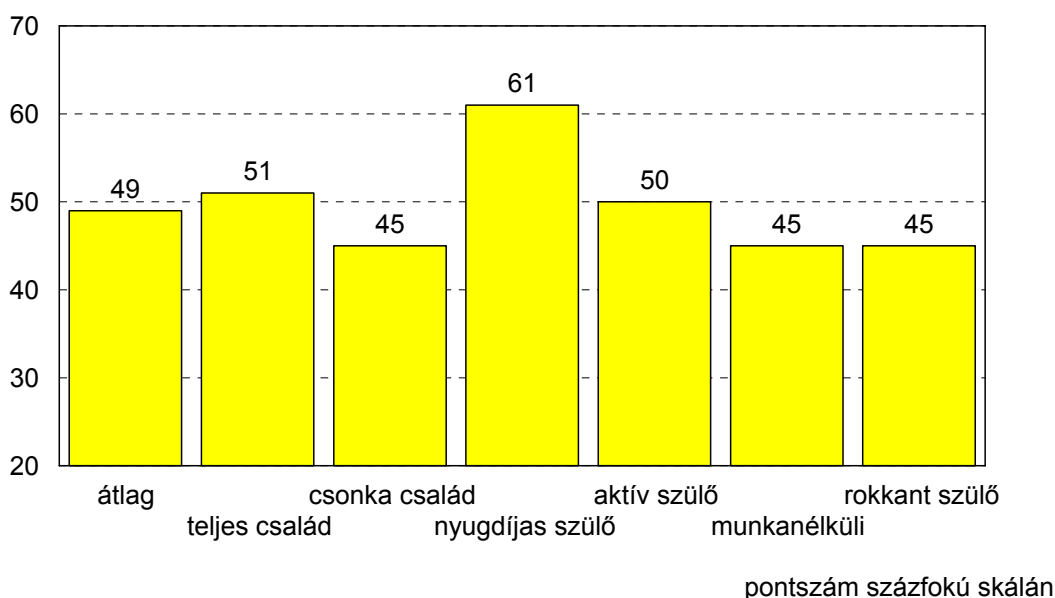


A legjellemzőbb, hogy gyakran vannak együtt (63 pont), illetve hogy sokszor beszélgetnek egymással (60 pont), ám ezek indexe is elmarad a százaléku skálán mért átlagtól. A közös nyaralás és az együtt töltött hétvége csupán a tanulók 61-64 százalékának családjában fordul elő. A filmekben gyakran látott közös reggelik, a közös kirándulások és még inkább a közös szórakozás már egyértelműen negatív tartományba, 50 pont alá esett, ezek

határozottan nem jellemző tevékenységek a megkérdezett mezőgazdasági iskolások családjában.

Mindent összevetve a vizsgált tanulók családjának egyharmadára (33 százalék) jellemző, hogy még a hétvégéket sem töltik együtt, nem beszélgetnek egymással, s gyakorlatilag egymás mellett élnek. A jobb érthetőség végett a válaszok alapján szerkesztettünk egy összetett mutatót, amely a családi kapcsolatok erősségét próbálja meghatározni. Ez az érték mezőgazdasági iskolák tanulóinak családját tekintve százfokú skálán kifejezve 49 pont, tehát összesítve a kritikus 50 pontos határ alatt van.

A családi kapcsolat erőssége a szülő gazdasági státusza függvényében



Természetesen a családi kapcsolatokra hatással van a család szerkezete és a szülők gazdasági aktivitása is. Kimutatható, hogy a csonka családban élőknel alacsonyabb a családi kapcsolatok intenzitása, csakúgy mint a nagyon szegény és a nagyon vagyonos diákok családjában. A szülő gazdasági státuszának hatása ennél is jellemzőbb. A legintenzívebb kapcsolat a nyugdíjas szülőknél mérhető, százfokú skálán 60 pont. Ezzel szemben a gazdaságilag aktívknál csupán 50 pont. Ez jól mutatja, hogy a rendelkezésre álló szabadidőnek milyen szerepe van. A munkanélküli és rokkantnyugdíjas családokban nevelkedőkre külön is rákérdeztük, a családi kapcsolatok intenzitása itt a legalacsonyabb, 45 pont. Ebben az esetben már nem a szabadidő a meghatározó tényező, hanem a frusztrált helyzet, az anyagi bizonytalanság és a mentálhigiénés problémák.

Egy másik kérdés alapján a szülők 56 százaléka gyakran, további 36 százaléka alkalmanként aggódik, ha nincs otthon időben a gyerek. Ha rossz jegyet kapott a tanuló, 30 százalékuk mindig megszidja a gyereket. A tanulók véleménye alapján a szülők többsége csak alkalmanként szól bele a gyereke dolgaiba, de 13 százalékuknál a fizikai bántalmazás is előfordul, 3 százalékuknál kifejezetten gyakran.

Mennyire jellemző a szüleidre, hogy ...

	gyakran	alkalmanként	soha
Aggódnak, ha nem vagy otthon időben	56	36	8
Ha rossz jegyet viszel haza, megszidnak.	30	56	14
Engedik, hogy éjszakára kimaradj otthonról.	26	53	21
Beleszólnak a dolgaiba.	17	59	24
Kikérdezik tőled a leckét	7	53	40
Veszekednek egymással a szüleid	5	50	45
Megkínálnak alkohollal.	3	24	73
Fizikailag bántalmaznak, megvernek.	3	10	87

százalékos megoszlás

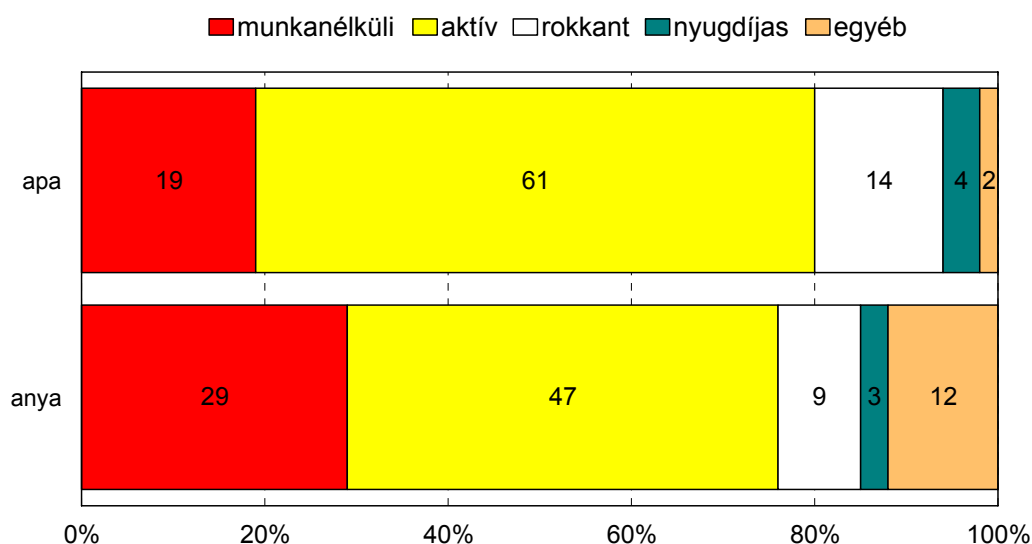
Összességben megállapítható, hogy a mezőgazdasági iskolákban tanulók 32 százaléka él olyan családban, amely egyáltalán nem fordít kellő figyelmet a gyermek életére, ám ha probléma merül fel, akkor szigorúan büntet. A családok további 26 százaléka törődik ugyan gyermekével, ám a kapcsolat rendszertelen és felületes, gyakran üres formaként jelentkezik. (Pl. mindenbe beleszólnak, nem engedik, hogy kimaradjon a tanuló, ugyanakkor nem beszélgetnek el a gyermekkel). A tanulók fennmaradó 42 százalékáról lehet csupán elmondani, hogy a családi háttér támogató, minőségileg és mennyiségileg is kielégítő figyelem jut a gyermekre, a gyermek fejlődésére.

Piacgazdasági viszonyok között az élet meghatározó része a kereslet és kínálat fogalma. Társadalomformáló ereje talán legélesebben a munkaerőpiacon nyilvánul meg, ahol az emberi képességek, a munkaerő hasznossága is megmérettetik. A legdinamikusabban fejlődő gazdaságban is számolni kell azzal, hogy lesznek olyan személyek, szerencsétlen esetben egész rétegek, amelyek hosszabb vagy rövidebb időre kiszorulnak a termelésből, munkanélkülivé válnak. A fiataloknak - akik a munkaerőpiaci versenyben hátrányos helyzetben vannak - szembe kell nézni ezzel a veszéllyel.

A vizsgált fiatalok számára a munkanélküliség - csakúgy mint bármely más településen élők számára - igaz egyenlőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a vizsgált tanulók 19 százalékának édesapja/nevelőapja, 29 százalékának édesanyja/nevelőanyja munkanélküli, s az aktívan dolgozók aránya elmarad a korosztályi átlagtól. Különösen aggasztó, hogy a tanulók 11 százalékának mindkét szülője munkanélküli, s mindösszesen 34 százalékuknál dolgozik mind a két családfenntartó.

A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható. A családon belüli munkanélküliség jellemzői között ki kell emelni, hogy ennek a veszélynek elsősorban az alacsonyabb végzettségű családfővel rendelkező családok vannak kitéve.

A szülő gazdasági státusza

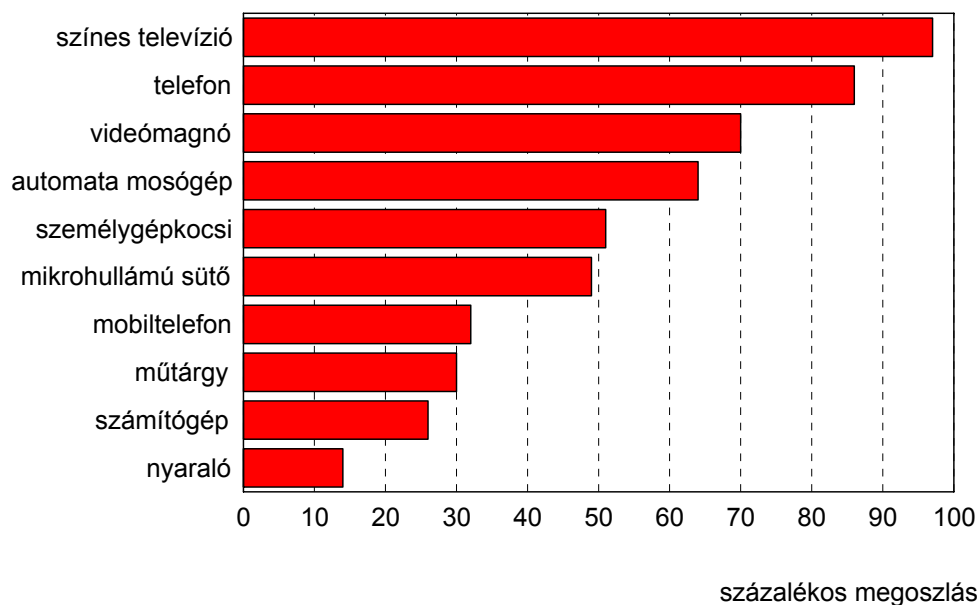


Ez a jelenség is a kulturális tőke nagyon fontos szerepére irányítja a kutatók figyelmét, valamint arra, hogy a hátrány leküzdésében milyen hangsúlyos szerepe van (lenne) az oktatási intézményeknek.

		APA		
		dolgozik	nyugdíjas	munkanélküli
ANYA	dolgozik	34	8	4
	nyugdíjas	2	7	3
	munkanélküli	18	1	11

A tanulók családi hátterét bemutató rész végén érdemes megnézni, hogy milyen a család vagyoni helyzete. Ezt a kérdést a családban fellelhető tartós fogyasztási cikkek alapján derítettük fel.

A családban meglévő technikai eszközök

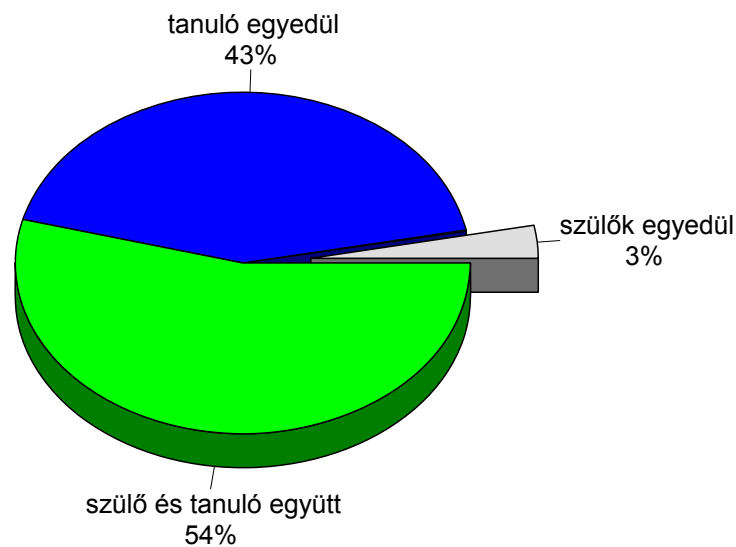


Gyakorlatilag minden tanuló otthonában van színes televízió. Megszűnt luxuscikknek lenni a telefon, a videomagnó és az automata mosógép. A családok 50 százalékában van személygépkocsi. Az általunk felsorolt műszaki, technikai cikkek közül figyelmet érdemel a számítógép és a mobiltelefon magas, 26-32 százalékos aránya is. Mindezzel együtt ezek az arányok elmaradnak az átlagtól, különösen a nagyvárosi tanulók átlagaitól. Ha összesítjük a 11 vagyontárgy elterjedtségét, a legszegényebb családoknál is átlagosan 3 megtalálható (a tanulók 42 százaléka ide tartozik), közepesen vagyonosnak 49 százalék minősíthető, s inkább tehető családból 9 százalékuk származik (átlagosan nyolcnál többféle vagyontárgy található a felsoroltakból).

5. PÁLYAVÁLASZTÁS

A tanulók lemorzsolódásának folyamata igen gyakran nem a középiskolában jelentkező nehézségek hatására indul el, hanem a rossz pályaválasztás pillanatában. A kutatás során ezért alapvető szempont volt, hogy feltárjuk a diákok pályaválasztásával kapcsolatos alapvető jellemzőket, illetve megnézzük mit is gondolnak a szakmájukról, illetve az iskola által nyújtott szakképzésről.

Ki döntött a diák középiskola választásában?



A tanuló középiskola választásakor alapvetően kétféle döntési szint létezik, vagy a tanuló egyedül dönt, vagy a szülők és a tanuló közösen döntenek. Olyan esettel, ahol a diák úgy nyilatkozott, hogy a szülei nélküle hozták meg a sorsát érintő egyik legfontosabb döntést, csak elvétve talákoztunk. A diákok 54 százaléka - a gyenge többség - azt válaszolta kérdésünkre, hogy a szüleivel együtt döntötték el, melyik középiskolát válasszák.

A pályaválasztást persze közvetve vagy közvetlenül számtalan tényező befolyásolhatta. Megkérdeztük a diákokat és a tanárokat, hogy véleményük szerint mennyire befolyásolják a tanulók pályaválasztását az egyes szereplők. Arra kértük őket, hogy a felsorolt lehetséges személyek ráhatását (szülők, barátok, tanárok stb.) 1 és 7 között értékeljék, ahol az egyes jelentette azt, hogy egyáltalán nem volt/nincs szerepe a pályaválasztásban, míg a hetes

azt, hogy nagyon nagy hatása van/volt. A kapott eredményeket százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas érték a maximális befolyást jelentette volna.

Mennyire befolyásolták a tanulók pályaválasztását az egyes személyek

	tanulók szerint	tanárok szerint	eltérés
édesanya/nevelőanya	49	77	+28
édesapa/nevelőapa	39	72	+33
barátok, osztálytársak	30	58	+28
testvér, más rokon	22	59	+37
osztályfőnök	21	49	+28
felőtt ismerősök	20	43	+23
tévé, média	13	50	+37
szaktanácsadás	10	28	+18

pontszám százfokú skálán

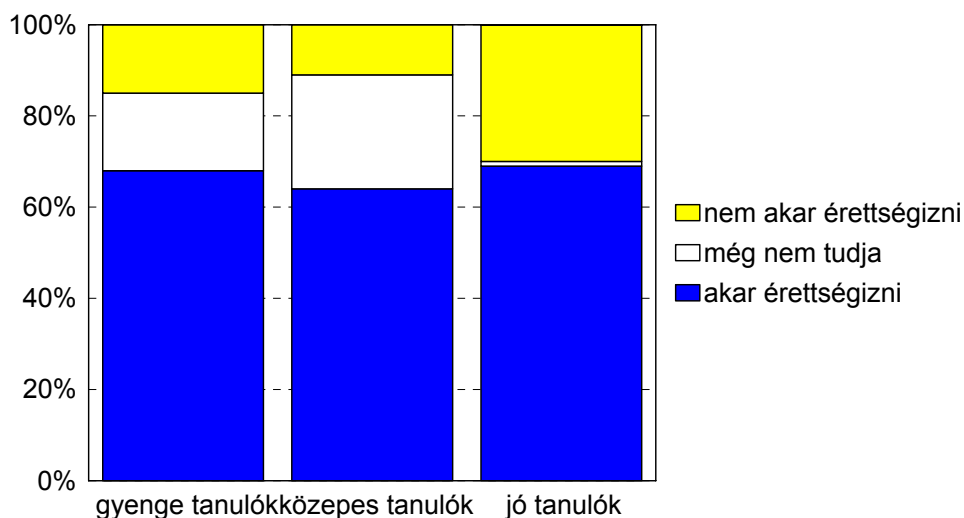
A fenti táblázatból kiolvasható, hogy a tanulók és tanárok véleménye között alapvető különbség, hogy a diákok minden egyes szereplő hatását sokkal kisebbnek gondolták a saját pályaválasztásukban, s ennek elsősorban az az oka, hogy az emberek szeretik azt gondolni, hogy életük fontos döntéseiben egyedül döntöttek, nem hagyták magukat befolyásolni. Jellemző, hogy a tanulók egyetlen szereplőnek (még a szülőknek sem) tulajdonítottak számottevő befolyást, míg a tanárok az apának, az anyának, a barátoknak, osztálytársaknak és testvéreknek, más rokonoknak is jelentős befolyást véltek. (E mögött az is meghúzódhat, hogy a pedagógusok jelentős része nehezen tudja elképzelni, hogy egy 14 éves tanuló önállóan, befolyásoktól mentesen hozzon ilyen horderejű döntéseket.) Némi önkritikára vall, hogy a tanárok 50 pont alatti értéket adtak az osztályfőnök hatására, illetve a szaktanácsadás hatását tekintve.

Végigtekintve az adatsoron látható, hogy az egyes szereplők egymáshoz viszonyított relatív befolyásoló hatásának sorrendje a tanulók és a tanárok véleményében csaknem megegyezik, mindkét populáció az anya hatását tartja legnagyobbknak. Szignifikáns eltérés tapasztalható TV hatásának megítélésében, míg a pedagógusok az ötödik helyre, a diákok a nyolcadikra rakták.

Az iskolaválasztással azonban nem dőlt el végérvényesen a szakmaválasztás, az orientációs évfolyamon tanuló 9-10. osztályosoknak még több lehetőségük van választani, s ez azért fontos, mert az iskola végső soron a munkaerőpiaci szerepre készít fel, s e pozíció

nagymértékben függ az elért iskolai végzettségtől. A mezőgazdasági iskolában tanuló diákok 66 százaléka úgy tervezi, hogy a szakma megszerzése mellett vagy az után érettségi vizsgát is szeretne tenni, 20 százalékuk bizonytalan, még nem döntött, s csupán 13 százalékuk tekinti a szakmunkás bizonyítvány megszerzését az intézményes tanulás utolsó állomásának.

Érettségizési szándék és a tanulmányi eredmény



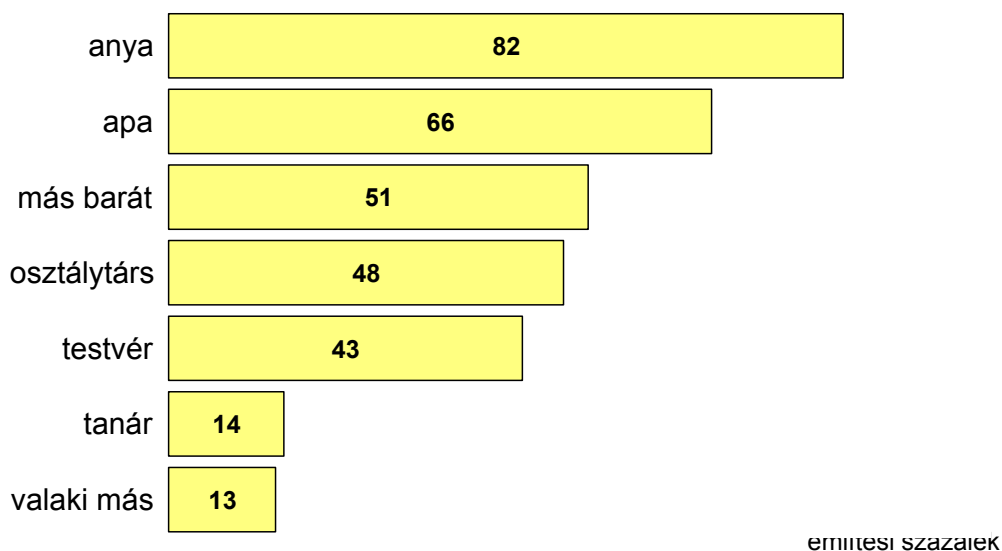
Megfigyelhető, hogy a fiúk magasabb arányban akarnak érettségizni (+25 százalék) mint a lányok. A még le nem zárt intergenerációs mobilitási folyamatról ad hírt, hogy a maximum 8 osztályt végzett szülők gyermekeinek 53, a szakmunkás szülők gyermekeinek 62, az érettségizett szülők gyermekeinek pedig 77 százaléka tűzte ki célul az érettségi megszerzését.

A mezőgazdasági szakiskolában tanulóknak a 10. osztály végén szakmát kell választani. A terveik alapján (a 90 százalékának határozott elképzelése van) a legnépszerűbb szakirányok a mezőgazdász, a szakács illetve a mezőgazdasági gépészmérnök, de többen említették a gépészt, a mezőgazdasági gépszerelő szakmákat. Érdekes módon a falusi vendéglátás és növénytermesztő szakirányt szinte senki sem említette.

Korábban láttuk, hogy a szülők közül az anyának van intenzívebb kapcsolata a gyermekkel, a gyermek iskolai munkájáról is általában ő rendelkezik pontosabb információkkal. Ezt erősíti az a tény is, hogy a gyerekek döntő többsége, 82 százaléka a továbbtanulásról is szokott az édesanyjával/nevelőanyjával beszélgetni. Arra a kérdésre, hogy kivel szokott az adott válaszadó beszélgetni a továbbtanulásról, az apák említési aránya 66 százalékkal csak a második a rangsorban, megelőzve az osztályon kívüli kortárs

kapcsolatokat, barátokat (51 százalék). Az osztályon belüli barátok és testvérek említési aránya csak kevéssel marad el az 50 százaléktól, míg a tanárokat e vonatkozásban sem igen tekintik beszélgetőtársuknak a megkérdezett diákok.

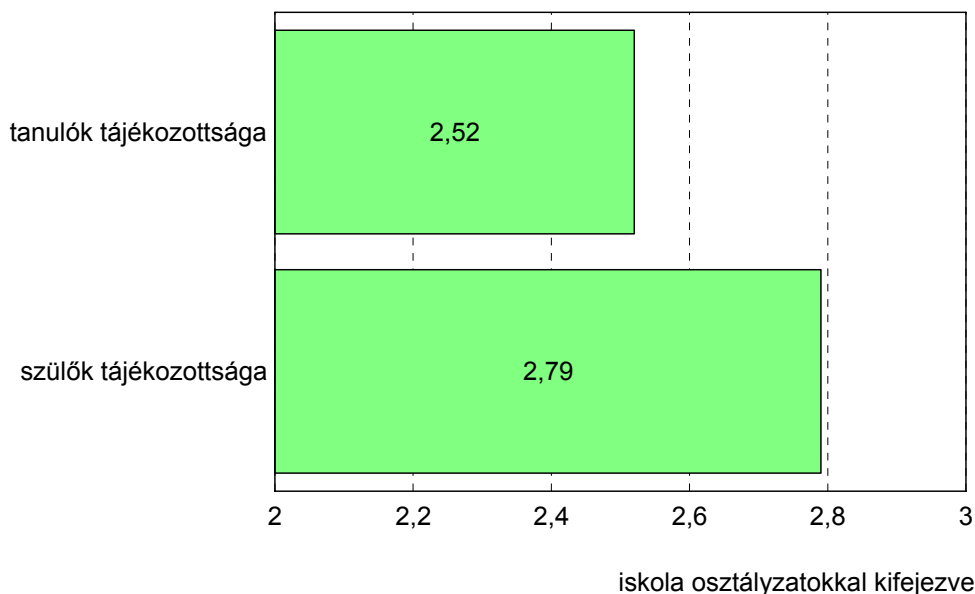
Kivel szoktál beszélgetni a továbbtanulásról?



A diákok többsége nem csak egyvalakivel beszélget a szakmaválasztásról. Az általunk felsorolt mind az hét szereplőt bevonja a továbbtanulási dilemma megoldásába a diákok 3 százaléka, 5-6 szereplőt említett 13, 3-4-et 45 százalékuk. Csak egyvalakit említett egytizedük. Azok aránya, akik soha senkivel nem beszélgetnek a szakmaválasztásról, 3 százalék.

Ezzel együtt a pedagógusok meglehetősen rossz véleménnyel vannak a 9-10. osztályos tanulók tájékozottságáról a választható szakmák tekintetében (iskolai osztályzatokkal kifejezve 2.52-re értékelték), de hasonlóan negatívan látják a 9-10. osztályos tanulók szüleinek tájékozottságát a gyerek által választható szakmák kérdésében.

A tanárok által vélt tájékozottság a válaszható szakmák tekintetében

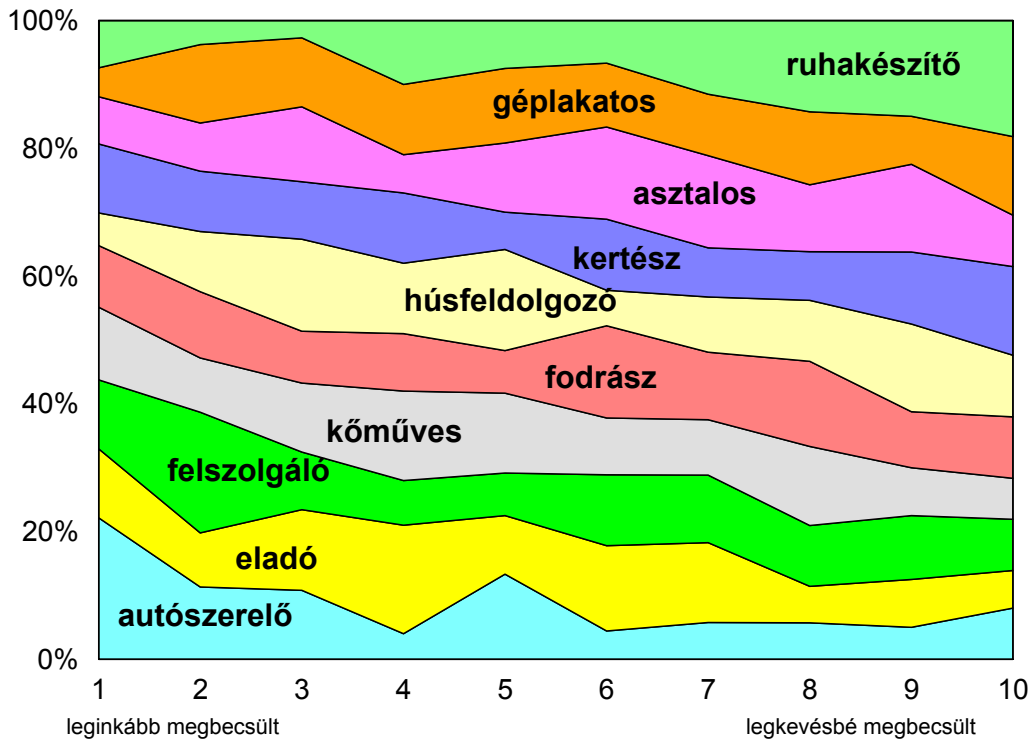


Az információhiányos döntés egyik negatív következménye lehet az iskolai kudarc, a csalódás és végső soron a szakképzésből való lemorzsolódás is.

Mivel az egyes szakmák választását befolyásolhatja az adott szakma társadalmi presztízse, megbecsültsége, arra kértük a tanulókat, hogy rangsoroljanak tíz szakmát, szakmacsoportot egymáshoz képest, megbecsültség szerint. A szakmák között tipikusan fiús divatszakmák (pl. autószerelő, asztalos, kőműves) és mezőgazdasági-élelmiszeripari szakmák (pl. kertész, húsfeldolgozó) egyaránt voltak. Az alábbi ábra azt mutatja, hogy az egyes szakmák milyen helyezéseket kaptak. Itt az egyes jelentette a legmegbecsültebb és a tizes a legkevésbé megbecsült szakmát.

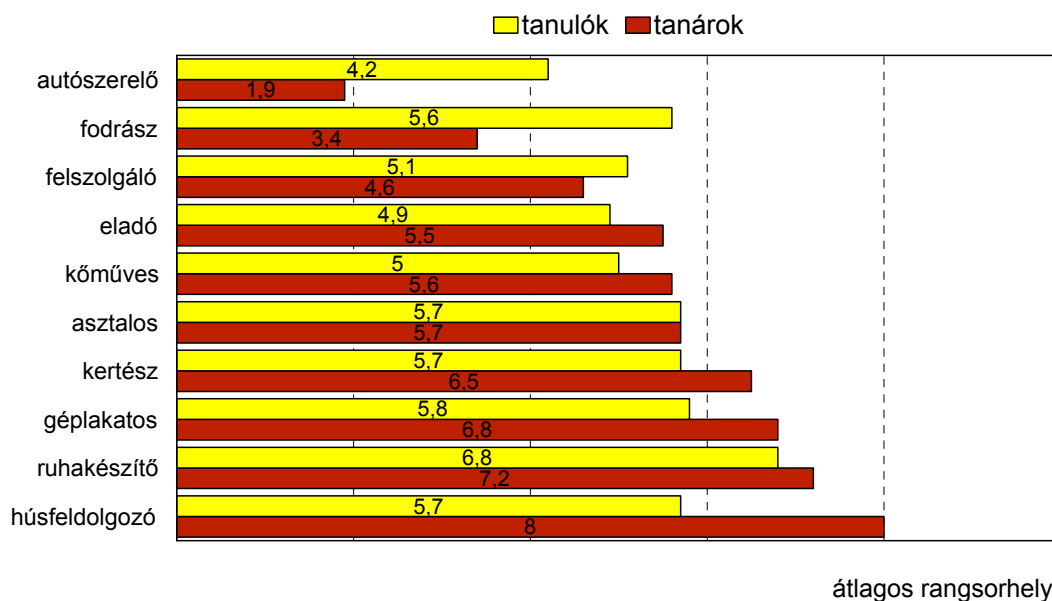
A tanulók szerint a leginkább megbecsült szakma - a felsoroltak közül - az autószerelő, a fiatalok egyharmada adott erre 1-3-as rangsort. Ezt követi az eladó és a felszolgáló. A kőműves, a fodrász, a húsfeldolgozó általában a sorrend közepén helyezkedett el. A mezőgazdasági szakmacsoportba tartozó kertész megítélésben volt a legnagyobb a válaszok szóródása is, ami jelzi a diákok ambivalens viszonyulását, de egyfajta bizonytalanságot is kifejez.

Az egyes szakmák megbecsültségének megítélése



Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontszámok jelzik a nagyobb megbecsültséget).

Az egyes szakmák megbecsültségi sorrendje



Összesítve jól látszik, hogy az autószerelő szakma vezet a fiatalok és a tanárok

véleménye szerint egyaránt. Ugyanakkor míg a tanárok a fodrászt rakták a második, s felszolgálót a harmadik helyre, addig a tanulók a felszolgálót rakták a második, s a kőművest a harmadik helyre. A lista végén nincs érdemi eltérés, a tanárok és a tanulók véleménye szerint is a géplakatos, a ruhakészítő és a húsfeldolgozó a legkevésbé megbecsült szakma. Összességében az is elmondható, hogy a tanárok válaszai sokkal kevésbé szóródnak, a tanulók válaszai kevésbé egységesek.

A tanulóknak a vizsgálat részeként ki kellett tölteniük D.E.Super Munka-érték kérdőívét, melynek segítségével a munka és szakmaválasztásuk mögöttes attitűdjeit fejthették fel. A módszer - bár elsősorban egyéni pszichológiai tesztként alkalmazták - az összesített eredményekkel lehetővé teszi, hogy általánosságban vizsgáljuk a két mezőgazdasági iskolában tanuló diákok munka-értékrendjét.

A Super-féle munka-érték kérdőív 45 állítása 15 értékkört különböztet meg: Szellemi ösztönzés; Altruizmus; Anyagiak; Változatosság; Függetlenség; Presztízs; Esztétikum; Társas kapcsolatok; Biztonság; Önérvényesítés; Hierarchia; Fizikai környezet; Munkateljesítmény; Kreativitás; Irányítás². Minden értékkörhöz 3-3 kérdés tartozik, s minél több pontot ad egy személy az összetartozó kérdésekre, annál inkább jellemző rá az adott érték. Mindegyik állítás azzal kezdődik, hogy olyan munkát szeretnék, ahol az ember.... Az egyes állítások részletes értékeit az alábbi táblázat tartalmazza.

	pontszám százfokú skálán
sok pénzt kereshet	87
olyan életet élhet, amit a legjobban szeret	82
kényelmes körülmények között élhet	80
jól kijön a munkatársaival	80
munkatársai egyben barátai is	79
biztos lehet afelől, hogy munkájáért a többiek megbecsülik	78
nyugodtan dolgozhat (csend, tisztaság)	78
gondtalan életet biztosíthat magának	77
vezetője megértő	77
az embert munkatársai befogadják	76
biztos lehet abban, hogy feladatot kap	76
mindig megfelelő munkával rendelkezik	76
szabadon dönthet a saját területén	75
szép környezetben dolgozhat	75
magas nyugdíjra számíthat	75
biztos lehet abban, hogy megfelelő munkát kap, ha az adott munkahely megszűnik	75
új ötleteire mindig szükség van	75

² A kérdőív eredeti változatában szereplő játékoság és humán értékek helyett a mai munkaértékrendhez jobban igazodó biztonság és fizikai környezet dimenziót vettünk fel.

megvalósíthatja önmagát	74
személyes életstílusa érvényesülhet	73
szüntelenül fejlesztheti önmagát	73
tekintélyt szerezhet a munkájával	72
vezetői képességeire szükség lehet	71
az emberre mások felnéznek	71
sokféle dolgot csinálhat	70
önálló döntéseket hozhat	69
jót tehet mások érdekében	68
másokon segíthet	67
objektívan lemérheti munkája eredményét	67
szebbé teheti a világot	67
új elképzeléseket alakíthat ki	66
új gondolatokkal találkozhat	66
szépet teremthet	66
tisztelheti főnökét	64
valami újat alkothat	64
szellemileg izgalmas munkát végezhet	64
munkájába másnak nincs beleszólása	64
vezetője mindig helyesen dönt	63
változatos munkát végezhet	61
más emberek javát szolgálhatja	60
nem csinálja minduntalan ugyanazt	58
nem beszélhet mellé, mert csak jó vagy rossz megoldások léteznek	57
másokat irányíthat	56
mások munkáját is irányíthatja	53
akár művész is lehet	34
szüntelenül új problémákba ütközik	19

A fenti táblázatból kiolvasható, hogy a megkérdezett tanulóknak a majdani munka(hely) és hivatás választásukban a legfontosabb szempontok, hogy sok pénzt kereshessenek, olyan életet élhessenek, amit a legjobban szeretnek, kényelmes körülmények között éljenek és jól kijöjjenek a munkatársaikkal. Ezen állításokkal való egyetértés mértéke százfokú skálán 80 pont feletti. Az ellenkező póluson a leginkább elutasított kijelentésekből kiolvasható, hogy a mezőgazdasági iskolák tanulóit nem nagyon zavarja a munka monotonitása, elutasítják azt a fajta munkát, ahol másokat illetve mások munkáját kell irányítani (ezzel vélhetőleg a mások munkája miatti felelősségvállalás elutasítása is együtt jár), szintén elutasításban részesül a művészi önkifejezés lehetősége és azt sem szeretnék a tanulók, ha szüntelenül új problémákba ütköznének munkájuk során.

Az adatok jobb értelmezhetőségét is elősegíti, ha a 45 állítással való egyetértést 15 kategóriába vonjuk össze. Ilyen módon a következő eredményre jutottunk az összes válaszadó

átlagpontjainak alapján³:

<i>Tartomány</i>	<i>Az értékkör neve</i>	<i>Pontszám</i>
A legjellemzőbb értékkörök	Anyagiak	240
	Társas kapcsolatok	237
	Fizikai környezet	236
	Önérvényesítés	231
Középső tartomány	Biztonság	229
	Presztízis	223
	Függetlenség	210
	Kreativitás	206
	Hierarchia	204
Alsó tartomány, elutasított értékkörök	Altruizmus	199
	Munkateljesítmény	196
	Változatosság	191
	Irányítás	183
	Esztétikum	169
	Szellemi ösztönzés	148

Mint azt látni lehet, három blokkra tagoltuk a kialakult sorrendet. Az elsőbe négy érték került, az anyagiak, a társas kapcsolatok, fizikai környezet és az önérvényesítés. A vizsgálati csoport közös "csúcs-értéke" az anyagiak (240 pont). A második, középső blokk nagyon erős és kevésbé differenciált. Ide tartozik a biztonság, a presztízis, a függetlenség, a kreativitás és a hierarchia. A harmadik blokkot nagy lemaradással az esztétikum és a szellemi ösztönzés értékkör zárja, amelyet megelőz egy kevésbé elutasított al-blokk 4 értékkel (altruizmus, munkateljesítmény, változatosság, irányítás). Az alsó tartomány értékei a mezőgazdasági iskolások elutasított értékei. Az eredmények magukért beszélnek és visszaigazolják a szakiskolásokról kialakított társadalmi sztereotip képet.

A tanulói munka-érték hierarchia pontos ismerete elsősorban azért fontos, mert amennyiben a választott szakmáról a tanuló számára menetközben kiderül, hogy nem illeszkedik a preferált értékköreihez, várható lesz a teljesítmény csökkenése, lemorzsolódása illetve ha kellő önismerettel és akarattal rendelkezik a pályakorrekciós reakciója.

A mezőgazdasági iskolákban oktatott szakmákról, azok legfontosabb jellemzőiről a pedagógusoktól kértünk véleményt, hiszen nekik visszajelzésük is van a végzett tanulók elhelyezkedési esélyeiről, pályakorrekciójáról. Azt kértük a tanároktól, hogy 15 állításról

³ Egy-egy értékkör minimális pontszáma 0, maximális pontszáma 300 lehet.

mondják meg, hogy milyen mértékben értenek egyet, mennyire jellemzőek a náluk oktatott szakmákra, a hozzájuk járó tanulókra. Az eredeti négyfokú skálát (teljes mértékben, inkább igen, inkább nem, egyáltalán nem ért egyet) átszámoltuk százfokú skálára. A százfokú skálán az 5 pont feletti pozitív vagy negatív irányú eltérések a statisztikailag jelentősek. Az állításokkal való egyetértés mértékét összefoglalóan az alábbi táblázat mutatja.

Mennyire ért egyet az alábbi kijelentésekkel?

(az egyetértés mértéke százfokú skálán)

	Pontszám (százaskálán)	
Tanulóink többsége úgy választ szakmát, hogy nem igazán tudja, mire számíthat.	72	magas egyetértés
A mi iskolánkban oktatott szakmákban a sikerhez a tudás mellett jó társak is kellenek.	70	
A mi iskolánkban oktatott szakmákban dolgozó emberek között igazi barátságok szövődnek.	63	mérsékelt egyetértés
A tanulók akkor lehetnek igazán elégedettek, ha rájuk bízzák a legnehezebb szakmai feladatokat is.	62	
A tanulók többsége, ahogy megismeri a választott szakmát, egyre jobban érzi, hogy éppen neki való.	50	
Aki érti a dolgát, annak jó sora lesz az életben.	49	elutasítás
Bárhol boldogul az, aki ezekben a szakmákban edződött a munkához.	46	
Végzett tanulóink a nehéz kezdet után hamar a legjobbak közé kerülnek.	45	
A tanult szakma a tanulók többségének jól a kezére áll.	44	
A tanulók törekszenek arra, hogy szakmailag kiválóak legyenek.	39	
A mi iskolánkban oktatott szakmákat az emberek tisztelete, megbecsülése övezi.	36	
Tanulóink többségének a választott szakmája hosszú ideig sikert és boldogulást hoz.	33	
A tanulóink többsége elhivatott szakmája iránt, és akkor is a pályán marad, ha más szakmával többet kereshetne.	33	
Aki ezen szakmák közül választ, annak élete végéig biztos kenyere lesz.	25	
A mi iskolánkban oktatott szakmákban jól megfizetik a becsületes munkát.	19	

A mezőgazdasági iskolákban oktatott szakmákról és a tanulók által választott szakmákban való boldogulásról lesújtó véleménnyel vannak a megkérdezett pedagógusok. Egyetlen pozitívumként értékelhető jellemző, hogy a tanárok szerint az iskolájukban oktatott szakmákban a sikerhez a tudás mellett jó társak is kellenek, illetve inkább egyetértenek azzal

is, hogy az iskolájukban oktatott szakmákban dolgozó emberek között igazi barátságok szövődnek. Az információhiányt erősíti az a tapasztalat is, hogy a tanárok szerint a tanulók többsége úgy választ szakmát, hogy nem igazán tudja, mire számíthat. Az iskolai évek alatt zajló szakmaszocializációs folyamat kudarcaira vall, hogy a pedagógusok szerint nem jellemző a tanulók többségére, hogy a választott szakma megismerésével egyre jobban érezné, hogy az éppen neki való. Ezek után nem meglepő, hogy azzal sem értenek egyet a pedagógusok, hogy a náluk tanult szakma a tanulók többségének jól a kezére áll.

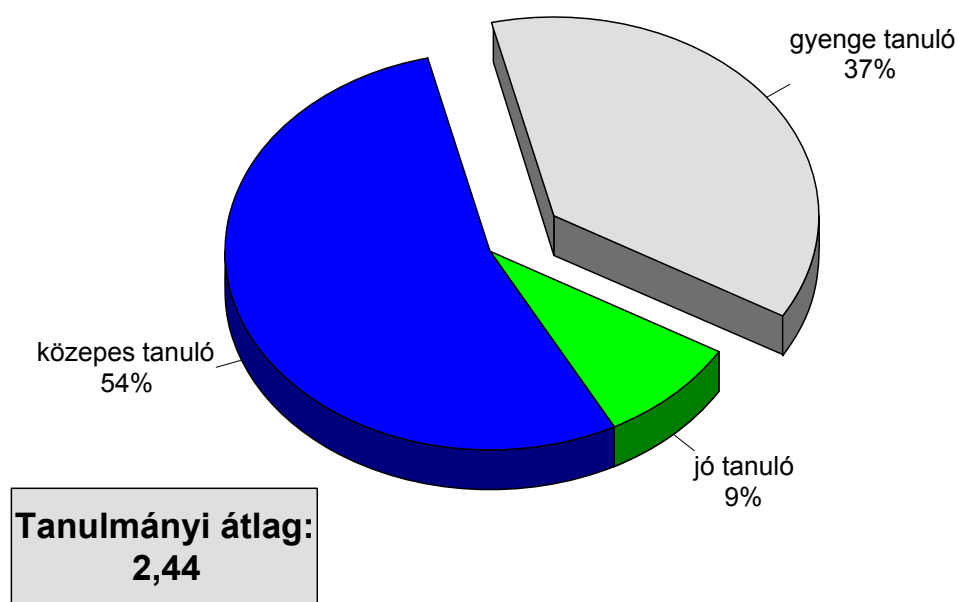
A mezőgazdasági iskolákban tanult szakma a tanárok véleménye szerint rosszul fizetett, bizonytalan pálya, melyet ráadásul még az emberek tisztelete, megbecsülése sem övezi igazán. Ezek után nem meglepő, hogy a pedagógus tapasztalata szerint, a tanulók nem törekszenek arra, hogy szakmailag kiválóak legyenek, többségük nem elhivatott szakmája iránt és ha más szakmával többet kereshet, elhagyja pályáját.

Érdeemes megnézni, hogy a Super-féle munkaérték vizsgálat eredményeihez hogyan idomulnak a tanári vélemények. Láthattuk, hogy a tanulók kívánt szakmájának legjellemzőbb értékkörei az anyagiak, a társas kapcsolatok, a fizikai környezet és az önérvényesítés. Ezzel szemben a mezőgazdasági iskolák által oktatott szakmák nem elégítik ki sem az anyagiak, sem fizikai környezet, sem pedig az önérvényesítés értékkörei által hordozott tanulói igényeket. Egyedül a munkában való társas kapcsolatok igénye teljesebben be. Mindez azt erősíti, hogy a mezőgazdasági iskolát választó tanulók gyakran egyfajta kényszerpályán mozognak, s ha lehetőségük lesz, elhagyják a pályát, közülük többen, még a szakiskolai képzés ideje alatt teszik ezt. Persze ez nem jelenti azt, hogy mindenki pályaelhagyó lenne, hiszen a személyes munkaértékeket, az egyéni különbségeket az átlagpontoszámok elfedik, de az iskolai lemorzsolódás lehetséges okaként nem lehet kizárni ezt a fajta inkongruenciát sem.

6. TANULÁSI MOTIVÁCIÓ, TANULÁSI MÓDSZEREK

A kutatás során alapvető szempont volt, hogy feltárjuk a diákok tanulási módszereit, iskolához, tanuláshoz való viszonyát, mert feltételezhető, hogy a lemorzsolódásban közre játszhatnak az ilyen jellegű iskolai kudarcok is. A kérdőívben megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A mezőgazdasági iskolákban tanuló diákok összesített átlaga közepesnél is gyengébb, számszerűsítve 2,44.

A tanulók tanulmányi eredménye



Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok több mint egyharmada minősül gyenge tanulónak⁴ (1-2,49 közötti átlag), további 54 százalékuk is csak közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot a mezőgazdasági iskolás diákok egytizede produkált, de jeles minősítést (4,5-ös átlag) senki nem ért el a megkérdezettek közül.

A tanulmányi átlagokat vizsgálva általában tendencia, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban

⁴ A tanulók 24 százaléka bukott valamilyen tárgyból a legutóbbi félév végén.

meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére, s rendre magasabb átlagot érnek el. A mezőgazdasági szakiskolákban ez nem mutatható ki, a tanulók tanulmányi eredménye a statisztikai elemzések szerint itt független a szülő képzettségétől.

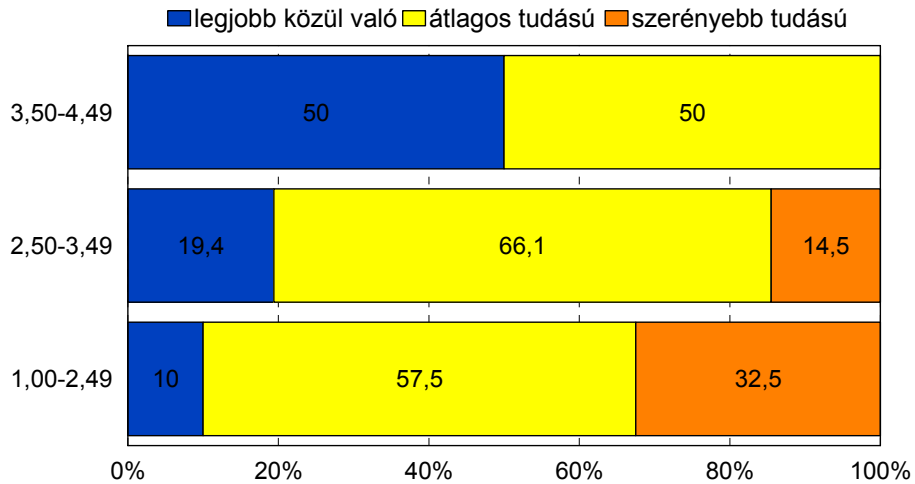
Érdekesen befolyásolja a tanulmányi eredményeket a lakótelepülés. A leggyengébb átlagot (2.17) a helyben lakó diákok értek el, a naponta bejárós tanulók elért eredménye 2.44, s a legmagasabb tanulmányi átlagot a kollégiumban lakó tanulók érték el (2.69). Emögött nyilvánvalóan a kollégiumi élet kötöttebb és fegyelmezettebb ritmusa (pl. kötelező tanulóidő) valamint a nevelő tanárok odafigyelése érhető tetten.

Az is jól kirajzolódó trend, hogy az iskolába frissen bekerült tanulóknak okoz legnagyobb problémát a követelmények teljesítése, míg a 9. évfolyamon 2.4, a 10. osztályban 2.52 volt az átlag. Hasonló szegregáló tényező a nem, a szorgalmasabb lányok értek el jobb átlagot, 2.66 az eredményük, míg a fiúké csak 2.39.

A kutatás során kíváncsiak voltunk a tanulók önbesorolására is, tudásuk alapján vajon hová sorolják magukat az osztályban. A megkérdezett tanulók 62 százaléka átlagos tudásúnak tartja magát, 19 százalékuk a legjobbak közé, míg a többiek a szerényebb tudásúak közé sorolta saját magát az osztálytársaihoz képest. Az önbesorolási státusz és a mért tanulmányi eredmény között szoros korreláció van (a legjobbak átlaga 2.83, a közepeseké 2.51, a szerényebb tudásúaké 2.00) s ez azt mutatja, hogy a tanulók, amikor tudásról beszélnek, általában az iskolában elsajátított tananyagra gondolnak, és saját tudásukat a tanulmányi eredményük alapján ítélik meg.

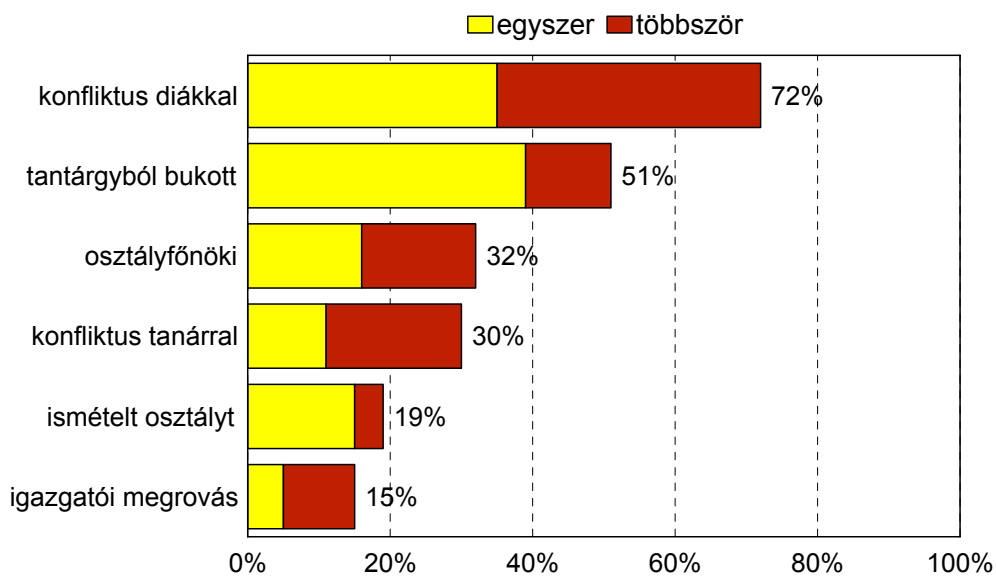
A diagramból kiolvasható, hogy a jobb tanulók inkább alul, míg a gyengébb tanulók egy kicsit felülértékelik saját tanulmányi eredményüket. A jó tanulók fele saját besorolása alapján átlagos tudásúnak minősítette magát, míg a kifejezetten gyenge tanulók egytizede a legjobbak közé, 57 százaléka átlagos tudásúnak tartja magát.

A diákok önbesorolása a tanulmányi átlaguk dimenziójában



A diákok tanulási munkájának eredménytelensége és az iskolai konfliktusai negatívan befolyásolják az iskolához, tanuláshoz való viszonyt. Tény, hogy a válaszoló diákok 39 százaléka egy, 12 százaléka már több tantárgyból is megbukott az elmúlt évek során, sőt saját bevallásuk alapján 19 százalékuk már évet, osztályt is ismételt, s ez az arány igen magas (4 százalékuk többször is évet ismételt).

Iskolai konfliktusok, problémák előfordulása



A bukott tanulók felülreprezentáltak a helyben lakók, a közepesen kvalifikált családokban élők között, a fiúk és a csonka családban nevelkedők között.

Az iskolán és a kollégiumon belüli élet - mint minden társadalmi szintér - nem mentes a konfliktusoktól. Ezek a konfliktusok sokféle dimenzió szerint alakulhatnak, lehetnek intézményen belüli interperszonálisak, intézmények és személyek közötti vagy éppen intézmények közötti, s a konfliktusban résztvevő egymáshoz való viszonya szerint lehetnek hierarchizáltak vagy egymás mellé rendelvek. Az iskola világában a leggyakoribb konfliktusforrás interperszonális melynek hierarchizált változata a tipikus tanár-diák konfrontáció.

A kutatás során kiderült, hogy a mezőgazdasági iskolákban tanuló diákok 11 százalékának egyszer, 19 százalékának többször is volt már konfliktusa, összetűzése iskolai tanárával. Diák társával a tanulók 72 százaléka került már összetűzésbe az iskolában.

A tanulmány eredmény és a tanárral való konfliktus között csak részben van összefüggés, az egyszeri összetűzésnél nem mutatható ki korreláció, ám azon tanulók, akik úgy nyilatkoztak, hogy többször volt már konfliktusuk tanárokkal, sokkal gyengébb tanulmányi átlagot mutatnak (2.10).

A diáktársakkal és az iskolai tanárokkal való konfliktus nem független egymástól ($r=+0,41$), ugyankkor az évismétlés és az iskolai konfliktusok függetlenek egymástól. Jellemző, hogy a kollégiumban lakók és a csonka családban nevelkedő tanulók az átlagnál gyakrabban kerülnek konfliktusba nevelőikkel.

Azon tanulók aránya, akik soha nem keverednek konfliktusba sem tanárukkal, sem osztálytársukkal 25 százalék, s az ellenkező póluson (akik többször is összetűztek már diákkal és tanárral is) 15 százalék.

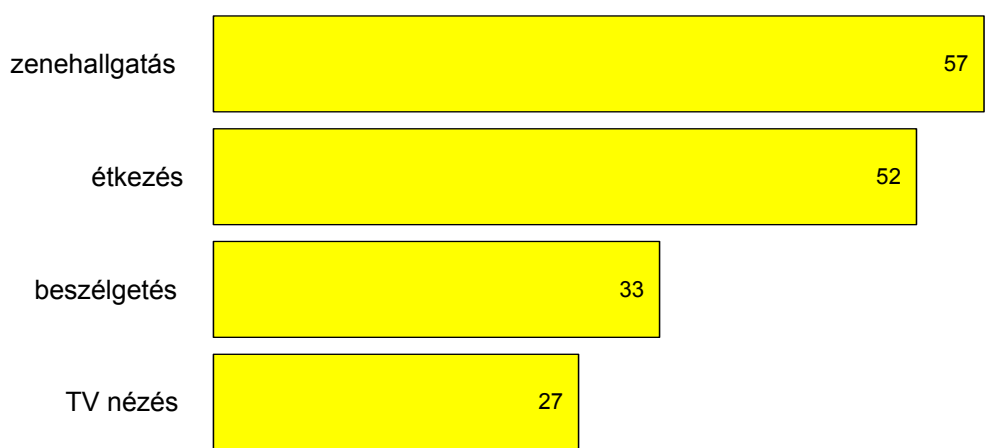
		<i>Konfliktus iskolai tanárral</i>		
		egyszer	többször	nem volt
<i>Konfliktus diákkal</i>	egyszer	3	3	29
	többször	7	15	16
	nem volt	1	1	25

A konfliktusok legsúlyosabb végkifejlete a szabályok megsértése miatti igazgatói megrovás. A mezőgazdasági iskolák tanulóinak 16 százalékának volt már ilyen ügye, 10 százalékuknak többször is kapott igazgatói megrovást. Összegezve a különböző iskolai kudarcokat, konfliktusokat, megállapítható, hogy mindössze a tanulók 20 százaléka tekinthető

magatartási és iskola konfliktus szempontjából egyáltalán nem problémásnak, 46 százalékuknak már voltak iskolai konfliktusai, s minden negyedik tanulónak (28 százalék) rendszeresek az iskolai kudarcélményei. (10 százalékuk az általunk felsorolt hétféle konfliktusból legalább hármat többször is átélt.)

Az iskolai tanulmányi kudarcnak - mely a lemorzsolódás egyik oka lehet - több minden meghúzódhat a háttérben. Sok esetben tapasztalható, hogy a diákok tanulás közben megosztják figyelmüket, nem jó módszerrel tanulnak, több pedagógus, nevelő által vélelmezett jelenség, hogy a tanulók a tanulás, készülés során több dologra is koncentrálnak egyszerre. A kérdőívből kiderült, hogy a diákok 83 százaléka rendszeresen mással is foglalkozik a tanulási időben, eszik, zenét hallgat, TV-t néz, beszélget.

A tanulás közben végzett tevékenységek



említési százalékok

A legelterjedtebb a zenehallgatás, a tanulók közel kétharmada “zenei aláfestés” mellett készül a másnapi óráira, de az étkezés említési aránya is 50 százalék feletti. A tanulás közbeni beszélgetés 33 százalékukra, a TV-nézés pedig 27 százalékukra jellemző. Ha összegezzük a tanulás közben végzett cselekedeteket, kiderül, hogy a négy lehetséges figyelemelvonó cselekedet közül a tanulók harmada egyet, 29 százalékuk kettőt, 17 százalékuk hármat is említett. A megkérdezettek 7 százaléka tanulás közben időnként eszik, beszélget, a háttérben pedig szól a zene és/vagy a TV.

Csupán a megkérdezettek 17 százaléka nyilatkozott úgy, hogy tanulás közben nem vonja el semmi a figyelmét, csak a feladatra koncentrálnak. Érdekes közelebbről is megvizsgálni, kik ők. Megállapítható, hogy többségében képzetlenebb és szegényebb

családból kerülnek ki, helyben laknak, s magasabb arányban vannak a csonka családban élők között. Érdekes módon a jobb tanulók az átlagnál több olyan tényezőt is említettek, ami a figyelmüket elvonhatná. Ugyanakkor kimutatható, hogy a “balhész” diákok körében is átlag feletti a tanulás közben végzett más tevékenységek aránya, de ez nem befolyásolja hátrányosan tanulmányi előmenetelüket.

A tanulás legelterjedtebb helyszíne természetesen a lakás, a diákok 83 százaléka rendszeresen vagy alkalmanként itt készül az iskolai feladatokra. A kollégiumban lakó tanulók magas aránya miatt az iskolai vagy kollégiumban történő tanulás aránya is viszonylag magas, a diákok közel fele említette helyszíneként. A könyvtár és az osztálytársak említési aránya elenyésző.

A tanulmányi átlagok alakulása a tanulási helyszín és a tanulás közben végzett más cselekedetek függvényében

	csinálja	nem csinálja
beszélget	2.59	2.36
zenét hallgat	2.47	2.40
TV-t néz	2.40	2.46
eszik	2.31	2.58
	itt tanul	nem tanul itt
osztálytársaknál	2.73	2.43
az iskolában	2.51	2.41
könyvtárban	2.45	2.46
otthon	2.44	2.51

tanulmányi átlag

Érdeemes megnézni, hogyan változnak a diákok tanulmányi átlagai az egyes helyszínek említése szerint. A legmagasabb átlagokat azok érték el, akik az osztálytársaknál, velük együtt közösen, illetve az iskolában tanulnak, s meglepő módon a legalacsonyabb átlaggal az otthon készülő diákok rendelkeznek. E mögött az húzódhat meg, hogy az iskola és a kollégium megteremti a feltételt a nyugodt készülésre, míg az otthoni környezet ezeknél a diákoknál zaklatottabb.

A tanulással kapcsolatos motivációkról, tanulói jellemzőkről részleteiben is igyekeztünk képet alkotni. Azt kértük a tanulóktól, hogy tanulásra, iskolára vonatkozó 29 állításról mondják meg, hogy milyen mértékben értenek egyet, mennyire jellemzőek rájuk.

Az eredeti négyfokú skálát (teljes mértékben, inkább igen, inkább nem, egyáltalán nem) szintén átszámoltuk százfokú skálára. Az állításokkal való egyetértés mértékét összefoglalóan az alábbi táblázat mutatja.

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel?

(az egyetértés mértéke százfokú skálán)

	Pontszám (százaskálán)
Az iskolában töltött évek az ember életének nagyon fontos időszakát jelentik.	77
Amelyik tárgy érdekel, abban nagyon szorgalmasan dolgozom.	76
A legtöbb tanár a jó munkára mindig jó minősítést, jó jegyet ad.	75
Az iskolában sok olyat tanulunk, ami az életünkben hasznos lesz.	73
Minden feladatot, amellyel megbíznak, igyekszem jól elvégezni.	73
Túl sok elméleti foglalkozás van, s túl kevés a gyakorlat.	72
Ha jó jegyet kapok az iskolában, az egész család örül.	72
Örülök, ha a társaim észreveszik, hogy jól dolgozom.	66
Az iskolában megszerettetik a szakmát.	64
Igyekszem minden órára olyan jól felkészülni, ahogy csak tudok.	63
A legtöbb tanár igyekszik annyit segíteni a tanítványainak, amennyit csak lehet.	62
Az iskolákban sok helyen tanítanak olyan szakmákat, amelyekben nem lehet elhelyezkedni.	62
Jobban szeretem, ha magam birkózhatok meg az iskolai feladatokkal, mintha megmondják hogyan csináljam.	59
Felélénkít, ha új dolgok tanulásába kezdek.	56
Nem érdekelnek az osztályzatok.	55
A legtöbb tanár olyan lelkesen tanít, hogy a gyerekek megszeretik a tárgyat.	54
Szívesen beszélem meg az iskolai dolgokat a barátaimmal.	54
A legtöbb tanár nem veszi a fáradságot, hogy igazán jól megmagyarázza vagy bemutassa a dolgokat.	53
A legtöbb óra unalmas.	51
Szívesen beszélgetek a tanáraimmal arról, hogy milyen szakmát lehet választani.	50
Az iskola unalmas.	49
Ha nagyon nehéz az iskolai vagy házi feladat, általában abbahagyom az erőfeszítést.	49
Mindig találok kifogást, ha nincs kész a házi feladatom.	47
A tanárok túl sokat kívánnak, s keveset segítenek a tanulóknak.	45
Amit az iskolában tanulunk, annak nagy része nem érdekel.	43
Sokszor annyira leköt az, amit az iskolában tanulok, hogy még utána is sokat foglalkoztat.	42
Ha egy gyerek rossz jegyet kap, általában a tanár is hibás.	42
Mindig az utolsó pillanatban készítem el a házi feladatot.	40
Csak akkor szeretem a házi feladatot csinálni, ha van valaki a közelemben, aki segíthet.	37

A mezőgazdasági iskolában tanuló 9-10. osztályos diákok tanulási motivációjáról alapvetően pozitív kép rajzolódik ki. A legnagyobb egyetértés abban volt, hogy az iskolában töltött évek az ember életének nagyon fontos időszakát jelentik, százfokú skálán mérve 77 pont. Szintén magas, 70 pont feletti egyetértésről számoltak azzal kapcsolatban, hogy amelyik

tárgy érdekli őket, abban nagyon szorgalmasan dolgoznak, hogy a rájuk bízott feladatot igyekeznek jól elvégezni, s hogy ha jó jegyet kap egy diák, azt otthon pozitív érzelmi töltettel viszonozzák, megerősítést kap. A tanulók többsége egyetért azzal is, hogy a legtöbb tanár a jó munkára mindig jó minősítést, jó jegyet ad, illetve, hogy az iskolában sok olyat tanulnak, ami az életünkben hasznos lesz.

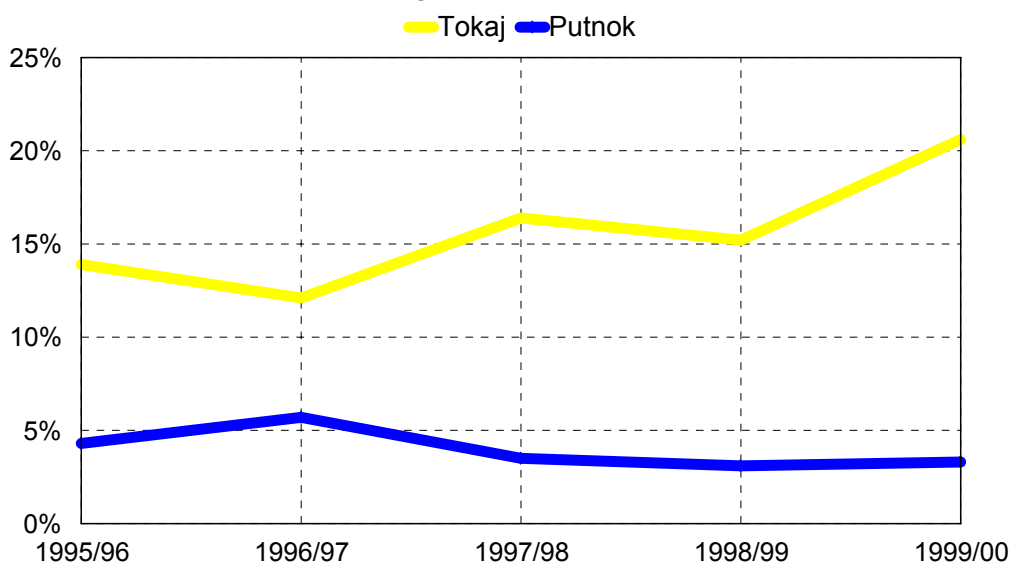
E mellett a tanulók többsége - bár már koránt sem mindenki - úgy véli, igyekszik minden órára olyan jól felkészülni, ahogy csak tud, örömmel tölti el, ha az osztálytársai észreveszik, hogy jól dolgozik, továbbá minden második tanuló úgy véli, hogy a legtöbb tanár igyekszik annyit segíteni a tanítványainak, amennyit csak lehet, s az iskolában megszerettetik a szakmát.

Fontos kiemelni, hogy a legtöbb pozitív tartalmú kijelentéssel magasan egyetértenek a tanulók, s az elutasított kijelentések (50 pont alattiak) általában negatív tartalmakat jelölnek. Vannak azért kivételek. Sokan egyetértenek azzal, hogy a legtöbb tanár nem veszi a fáradságot, hogy igazán jól megmagyarázza a dolgokat, túl sok elméleti foglalkozás van, s túl kevés a gyakorlat, illetve a tanulók azt is látják, hogy az iskolákban sok helyen tanítanak olyan szakmákat, amelyekben nem lehet, vagy csak nehezen lehet elhelyezkedni.

7. LEMORZSOLÓDÁS

A lemorzsolódás objektív adatai azt mutatják, hogy vizsgált intézményekben tényleg kimutatható az iskolából való kimaradás, ám a szakiskolában és a szakközépiskolában ez jelentősen eltérő arány jelent. Míg a putnoki mezőgazdasági szakközépiskolában a lemorzsolódó tanulók aránya az utóbbi öt évben nem érte el a 6 százalékot, addig a Tokaji Mezőgazdasági Szakiskolában 1995 óta minden évben 12 százalék fölött volt.

A lemorzsolódás aránya a mg-i középiskolákban



A lemorzsolódás alapvetően a fiúkat érinti, a mezőgazdasági szakiskolákból, szakközépiskolákból kimaradó tanulók 70-80 százaléka fiú (ugyanakkor azt is hozzá kell tenni, hogy az össztanulói létszám négyötöde szintén fiú). A jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint a vizsgált két iskolában a lemorzsolódás független a nemtől, ellenben a tanulók évfolyama szerint jelentős eltérés mérhető.

Jól kirajzolódó tendencia, hogy míg az 1995/96-os tanévben a két iskolában a mezőgazdasági képzésből kimaradt tanulók 69 százaléka volt elsős (kilencedikes), 1997/98-ban már csak 63, 1998/99-ben (ekkor indult a 9-10. osztályt érintő általános műveltséget megalapozó képzése) pedig 49 százaléka volt elsős. Jól érzékelhető, hogy a lemorzsolódás aránya az utóbbi öt évben egyre magasabb évfolyamra tolódott el, különösen a utóbbi két évben. Az 1999/2000 tanévben kimaradó tanulók többsége már nem az első két évfolyamról,

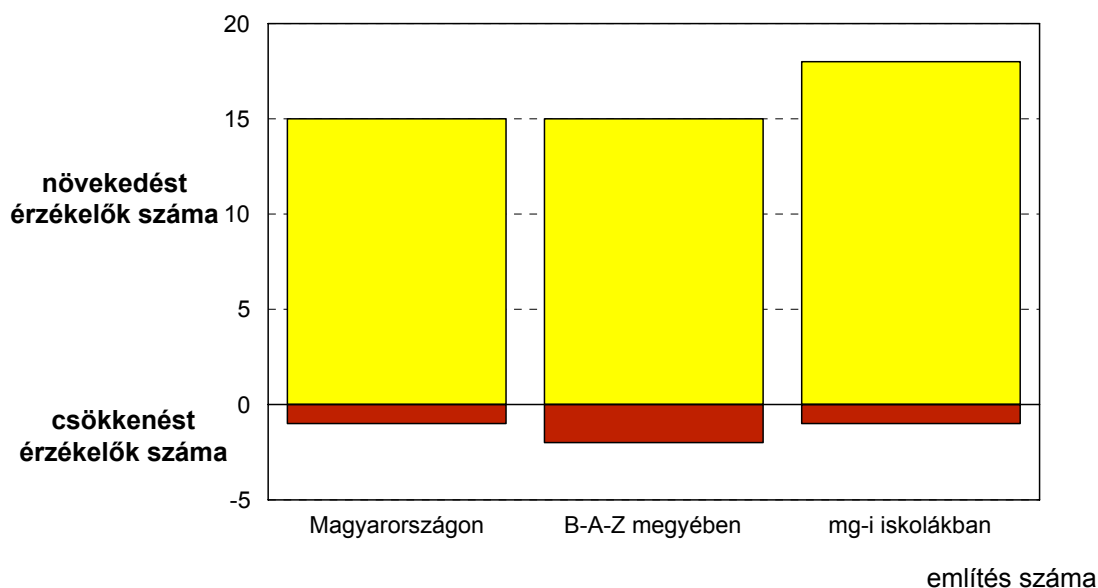
hanem a magasabb osztályokból morzsolódott le.

	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/00
9. évf.	69	68	63	49	25
10. évf.	28	15	18	21	4
11. évf.	3	17	16	18	71
12. évf.	0	0	0	0	0
13. évf.	0	0	3	12	0
Összesen	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Ennek megfelelően a lemorzsolódás átlag évfolyama is magasabb lett, míg 1995/96-ban 9.3, 1996/97-ben 9.5, 1997/98-ban pedig 9.6 az index értéke, két évvel ezelőtt már 10.1, tavaly pedig 10.5 volt az átlag évfolyam.

A vizsgált mintában minden pedagógusnak volt olyan diákja, tanítványa az elmúlt két évben, aki kimaradt, lemorzsolódott az iskolából. Ez a probléma a mezőgazdasági iskolák minden osztályközösségében előfordul, a diákok és a tanárok így elsősorban saját tapasztalataikról számolhattak be a vizsgálat során.

A lemorzsolódás tendenciája a tanárok szerint az utóbbi években



A megkérdezett tanárok gyakorlatilag egybehangzó véleménye, hogy a szakiskolákból lemorzsolódó tanulók aránya az utóbbi években, mind országosan mind pedig Borsod-Abaúj-

Zemplén megyében növekedett, a tanárok fele szerint jelentős mértékben. A válaszoló tanár ezt a tendenciát munkahelyén, saját iskolájában is tapasztalta.

A vizsgálat során többször bebizonyosodott, hogy a nagyarányú lemorzsolódásnak az okai összetettek. Az empirikus adatokat e témában először nyitott kérdés segítségével gyűjtöttük. A kapott válaszok csoportjait fokozatosan, egyre szélesebb fogalom alá rendelve kategorizáltuk.

A tanárok szerint a lemorzsolódás leggyakoribb okai (a fő kategóriák és összetevőik)

Gyenge alapok	hiányos általános iskolai ismeretek, olvasási, számolási és nyelvhasználati alapok hiányossága, gyenge előképzettség a középiskolához, képességek hiánya
Motivációs problémák	diákok rossz stimulálása, nem megfelelő szülő motiváció, motiváció hiánya, nem látja értelmét a tanulásnak, úgysem lesz munkája, érdektelenség
Családi háttér	családi környezet problémái, családi gondok, rossz szociális helyzet
Gyenge szellemi képesség	gyenge szellemi képesség, bukás
Szorgalom	kitartás hiánya, szorgalom hiánya, lustaság
Magatartási gondok	magatartási problémák, nem megfelelő munkamorál, iskolakerülés

A lemorzsolódás legfőbb okaként a legtöbb tanár a gyenge általános iskolai alapokat jelölte meg, amelyek nélkül a középiskolai követelmények nem, vagy nagyon nehezen teljesíthetők, így ezen tanulóknak az iskolai kudarc mindennapos élmény.

A másik legfontosabb ok a tanárok szerint, hogy a diákok nem kellően motiváltak (ennek némileg ellentmond a tanulási motivációs vizsgálat eredménye), s ez elsősorban annak köszönhető, hogy a szakmával sem biztos, hogy lesz munkájuk. Egyéb okok is említésre kerültek, így a szorgalom, kitartás hiánya, a gyenge szellemi képességek és a problémás családi háttér, nem megfelelő szociális környezet.

Az alábbiak közül mik lehetnek az okai annak, hogy egyes tanulók lemorzsolódnak?

	tanulók szerint	tanárok szerint	eltérés
nem tanult rendszeren, szorgalom hiánya	88	90	+2
gyenge szellemi képesség	43	80	+37
magatartási problémái voltak	59	80	+21
családi gondjai voltak (érzelmi)	34	71	+37
rájött, hogy nem való neki ez a szakma	47	28	-19
rosszul érezte magát az iskolában	51	12	-39
nem jött ki az osztálytársakkal	37	4	-33
nem jött ki a tanárokkal	51	4	-47

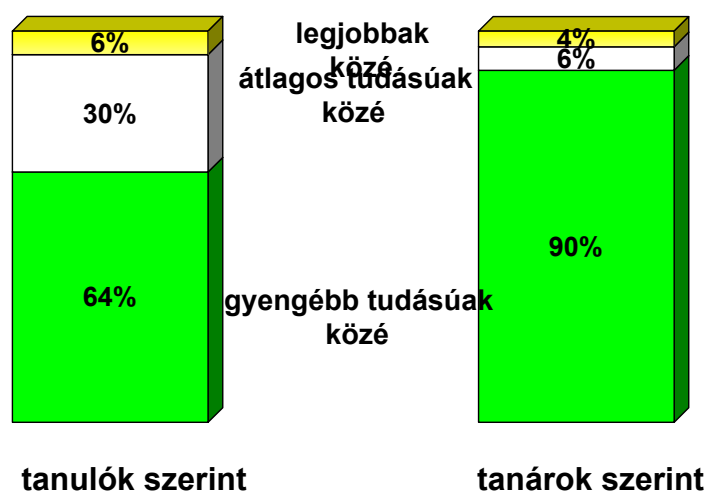
említési százalék

A megkérdezett tanárok és diákok szerint is a lemorzsolódásnak több oka van. Arra a kérdésre, hogy mi lehet a lemorzsolódás oka, a legnagyobb arányban mindkét populáció a szorgalom hiányát és a gyenge tanulmányi eredményt jelölte meg. A többi lehetséges ok tekintetében azonban már jelentős eltérés van a tanulók és a pedagógusok véleményében. Míg a pedagógusok négyötöde a gyenge szellemi képességet és a magatartási problémákat is megjelölte a lemorzsolódás lehetséges okaként, addig a diákoknak, csak 43 illetve 59 százaléka nyilatkozott így.

Jellemző, hogy a tanárok a lemorzsolódott diák családjában jelentkező érzelmi problémákat is igen magas arányban említették, ugyanakkor az, hogy a diák esetleg azért maradt ki az iskolából, mert nem jött ki a tanárokkal vagy az osztálytársakkal, vagy hogy egyszerűen rosszul érezte magát az iskolában, fel sem merül bennük. Ezzel szemben a diákok fele szerint a lemorzsolódás oka lehet, hogy az tanuló rosszul érezte magát az iskolában (a tanárok egytizede vélekedik így) és 47 százalékuk azt sem tartja kizártnak, hogy egyszerűen rájött, hogy nem való neki ez a szakma. A legnagyobb eltérés abban van a két minta véleményében, hogy míg a diákok 51 százaléka szerint a lemorzsolódás oka lehetett az is, hogy az adott tanuló nem jött ki a tanárokkal, addig a tanárok közül szinte senki nem gondolt erre.

A lemorzsolódott tanulót a diákok és a tanárok többsége is a gyengébb, szerényebb tudású tanulók közé sorolja, ám eltérő arányban. Figyelemre méltó, hogy diákok egyharmada úgy nyilatkozott, a kimaradt tanuló az osztályban átlagos képességű és tudású tanuló volt, tehát esetükben nem bír magyarázó erővel a tanulmányi eredmény.

A lemorzsolódott tanulókat tudásuk alapján hova lehet sorolni?

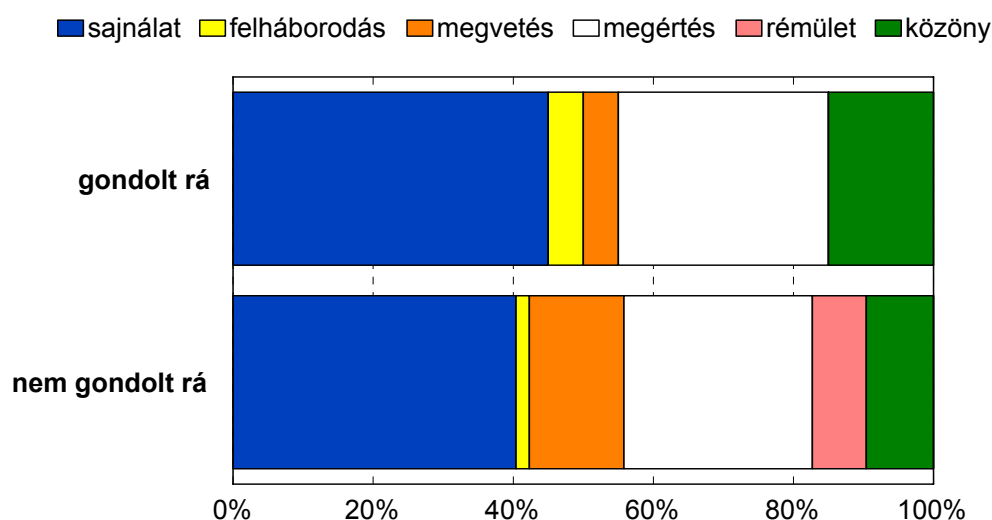


A lemorzsolódott tanulók kapcsán a kérdőíveken rákérdeztünk közvetlenül is arra, hogy milyen érzést kelt egy lemorzsolódott tanuló a kérdezettekben. Mind a tanárok, mind a diákok többsége leginkább sajnálatot érez velük szemben.

A különbségek közül arra kell felhívni a figyelmet, hogy a diákokra sokkal inkább jellemző a megvetés és a megértés, ez a két ellentétes, de szélsőséges érzés a lemorzsolódott tanulókkal szemben. A tanárok kevésbé megosztottak, ők a sajnálat, a megértés és a kudarc élmény érzései között ingadoznak, amelyek természetesen nem zárják ki egymást. Ezen a helyen külön is fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a diákok ötödére, a tanárok tizedére a megértés a legjellemzőbb érzés a lemorzsolódott tanulók sorsával kapcsolatban. A diákok válaszai sokkal jobban szóródnak, és köztük jóval nagyobb számban vannak bizonytalanok ezzel kapcsolatban.

A lemorzsolódott tanulókkal kapcsolatos legjellemzőbb érzések alakulása nem független attól, hogy az adott diák gondolt-e már arra, hogy abbahagyja az iskolát. Azok, akiknek már megfordult a fejükben, hogy esetleg otthagyják az iskolát magasabb arányban mondták a sajnálatot, a megértést és meglepő módon a közönyt, míg akik nem gondoltak az iskola abbahagyására megvetésről és rémületről nyilatkoztak átlagon felüli arányban.

A lemorzsolódott tanulókkal kapcsolatos legjellemzőbb érzések annak függvényében, hogy a válaszoló gondolt-e már az iskola otthagására



Mivel a mezőgazdasági iskolákban jelenleg tanuló diákok negyede úgy nyilatkozott, hogy gondolt már arra, hogy abbahagyja az iskolát, érdemes megnézni, hogy milyen társadalmi-demográfiai jellemzőkkel írhatók le, kik is ők. Megállapítható, hogy a lányok körében egy kicsit magasabb (32 százalék) az arányuk, de a nem helyben lakó diákok, a képzetlen családból kikerülők és a csonka családban nevelkedők körében is felül reprezentáltak. Meglepő módon a kérdés független a tanulmányi átlagtól.

Azok a tanulók, akiknek már megfordult a fejükben, hogy otthagyják az iskolát, jellemzően szegényebb családban élnek, s a családi kapcsolatok intenzitása is alacsonyabb (43 pont százaskálán).

A Super-féle munkaérték elemzés fő dimenziót megvizsgáltuk aszerint, hogy mely értékterek a legpreferáltabbak az iskola abbahagyásán gondolkodók és a többiek szerint. Az alábbi táblázatból kiolvasható, hogy mindkét csoportnak az anyagiak a legfontosabbak, s az utolsó négy helyen sincs eltérés a rangsorban. Ha közelebbről is szemügyre vesszük az eredményeket, kiderül, hogy azok számára, akik gondoltak már arra, hogy abbahagyják a mezőgazdasági iskolát, előrébb van a rangsorban az önérvényesítés, a biztonság, a kreativitás és a munkateljesítmény, ellenben a fizikai környezet, a társas kapcsolatok, a hierarchia és az altruizmus értékterek azoknál van előrébb, akik nem gondoltak arra, hogy abbahagyják az iskolát.

<i>Rangsor</i>	<i>gondolt már arra, hogy abbahagyja az iskolát</i>	<i>nem gondolt arra, hogy abbahagyja az iskolát</i>
1.	Anyagiak	Anyagiak
2.	Önérvényesítés	Társas kapcsolatok
3.	Biztonság	Fizikai környezet
4.	Fizikai környezet	Önérvényesítés
5.	Társas kapcsolatok	Biztonság
6.	Presztízs	Presztízs
7.	Kreativitás	Függetlenség
8.	Függetlenség	Hierarchia
9.	Munkateljesítmény	Kreativitás
10.	Hierarchia	Altruizmus
11.	Altruizmus	Munkateljesítmény
12.	Változatosság	Változatosság
13.	Irányítás	Irányítás
14.	Esztétikum	Esztétikum
15.	Szellemi ösztönzés	Szellemi ösztönzés

Azoktól a tanulóktól, akik úgy nyilatkoztak, hogy gondoltak már arra, hogy abbahagyják az iskolát azt is megkérdeztük, miért tennének ilyet. A kapott válaszok igen heterogének voltak, az okok között a családi problémákra való hivatkozás éppúgy előfordult, mint a tanulási nehézség, az iskolai légkör, környezet. Több tanuló már most dolgozni szeretne, néhányan a cigányokat említették, s volt olyan is aki egyszerűen unja már az iskolát.

Ha valamelyik tanuló úgy dönt, hogy otthagyja az iskolát, a diákok relatív többsége (40 százaléka) megpróbálná rábeszélni, hogy maradjon, egyötödük megértené, 11 százaléku nem értené meg, de nem is próbálná rábeszélni, hogy maradjon. A többiek tanácstalanok.

A pedagógusokat arra kértük mondják meg, tapasztalataik alapján mennyire jellemző a kimaradt, lemorzsolódott tanulókra, hogy szociális problémákkal küzdenek, illetve, hogy megsértik az iskolai szabályokat. Véleményük szerint ezek a tanulók általában zavarják a tanóra menetét, a figyelmük gyakran elkalandozik órán, gyakran rosszkodnak, igazolatlanul hiányoznak, s a házirendet rendszeresen megsértik.

A következő állításokat mennyire jellemzőek a lemorzsolódott tanulókra?
(a tanárok véleménye százfokú skálán kifejezve)

		Pontszám
a lemorzsolódott tanulókra jellemzők	Zavarják a tanóra menetét.	82
	A figyelmük gyakran elkalandozik órán.	78
	Igazolatlanul hiányoznak az órákról.	74
	Gyakran rosszkodnak.	66
	Titokban dohányoznak.	62
	Vezető szerepre törekszenek.	54
a lemorzsolódott tanulókra nem jellemzők	Gyakran idegeskednek.	49
	A barátaik általában hallgatnak rájuk.	47
	Türelmesek.	27
	Gyakran fogja el őket félelemzés.	27
	Önzetlenek.	25
	Jól viselkednek.	25
	Magányosak.	24
	Elkerülik a vitákat, konfliktusokat.	24
	Betartják a házirendet.	23
	Kreatívak.	18
	Általában rendes munkát végeznek.	17
	Kerülik a társaságot.	13
	Általában határozottak céljaik követésében.	10

A társas kapcsolatok tekintetében elmondható, hogy ezek a tanulók inkább türelmetlenek, nem jellemző, hogy önzetlenek lennének, nem magányosak, egyáltalán nem társaságkerülők, ellenben a pedagógusok úgy tapasztalták, hogy nem határozottak céljaik követésében.

8. AZ ORIENTÁCIÓS TÁRGYAK HELYZETE

A 9-10. évfolyamon tartott szakmai orientációs tárgyak helyzetéről is gyűjtöttünk információkat a kutatás során. A megkérdezett diákoktól és tanáraiktól először azt kérdeztük az orientációs tantárgyról, hogy véleményük szerint az a tantárgy segít-e eldönteni, hogy milyen szakmát is válasszanak a diákok. Ezzel a tanulók 27 százaléka értett egyet teljes mértékben, s további 54 százalékuk inkább igen választ adott. Ezzel szemben a pedagógusoknak nagyobb része adott inkább igen választ, s kisebb része vallja, hogy a szakmai orientációs órák maradéktalanul segítenek eldönteni, hogy milyen szakmát is válasszanak a diákok a 10. osztály után.

A diákok és a tanárok is hasonló arányban értettek egyet azzal, hogy ezeken az órákon érdekes dolgokat tanulnak a diákok, egynegyedük teljesen, további 57-65 százalékuk inkább igen választ fogalmazott meg. Mindezek ellenére a diákok között akadnak olyanok, akik nem szeretnek bejárni ezekre az órákra, de túlnyomó többség (a tanulók 71 százaléka) pozitívan áll a tantárgyhoz, és inkább szeret bejárni. Érdekes, hogy a tanárok ezt egy kicsit másként érzékelik, alig több mint felük gondolja, hogy a tanítványai szívesen ülnek be a szakmai orientációs órákra.

Az orientációs tantárgyra vonatkozó kijelentéssel való egyetértés mértéke a tanári a tanulói mintában

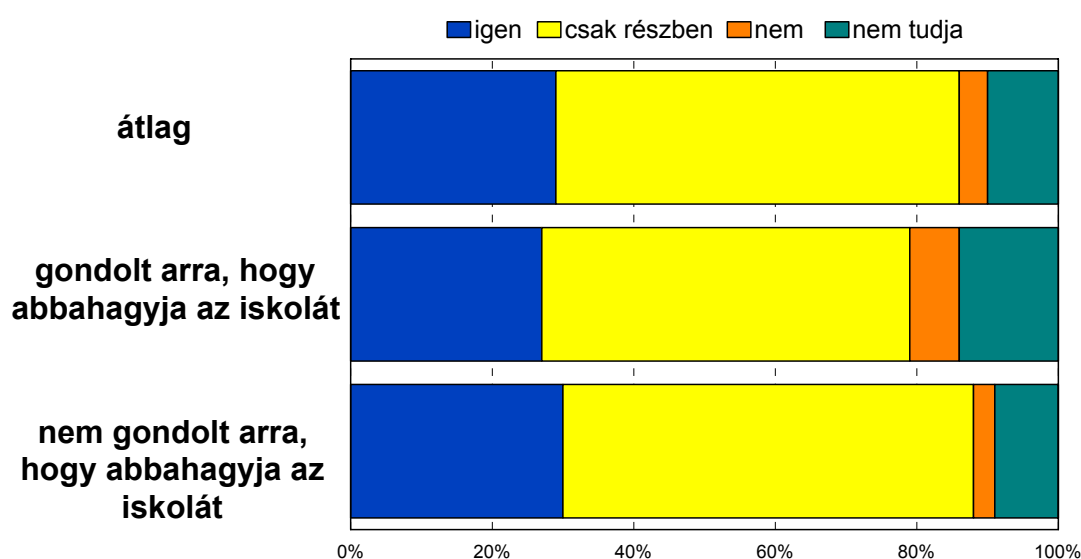
	tanulók véleménye		tanárok véleménye	
	teljesen egyetért	inkább egyetért	teljesen egyetért	inkább egyetért
Ez a tantárgy segít eldönteni, hogy milyen szakmát is válasszanak a diákok.	27	54	14	71
Ezeket az órákat érdekes dolgokat tanulnak.	24	57	25	65
A tanulók szeretnek bejárni ezekre az órákra.	24	47	13	44

százalékos megoszlás

A szakmaszocializáció folyamatában döntő fontosságú, hogy az iskola át tudja-e adni

azokat a készségeket, amelyek a munkaerőpiacon elengedhetetlenek. Megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük a munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetőek-e az iskolában. A diákok 29 százaléka egyértelmű pozitív, 4 százalékuk határozott negatív választ fogalmazott meg. Azok a tanulók, akik már gondoltak arra, hogy abbahagyják az iskolát egy kicsit pesszimistábbak, 7 százalékuk teljesen elutasító, s a bizonytalanok aránya is magasabb körükben.

A munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetőek az iskolában?

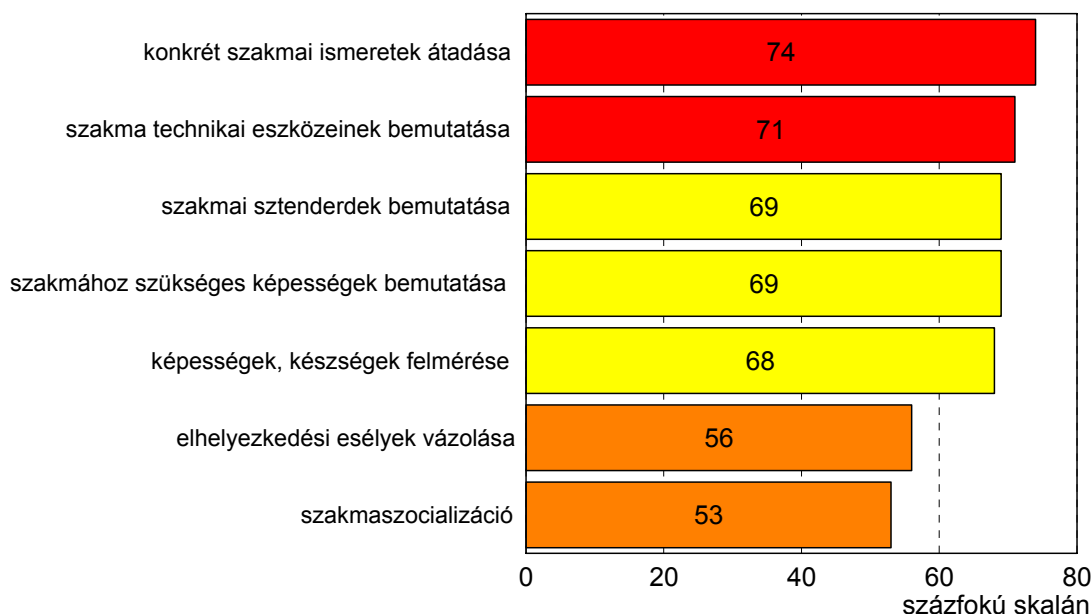


Az orientációs tárgyak kötelező bevezetése óta eltelt idő már elegendő ahhoz, hogy az ilyen órákat tartó pedagógusok véleményt alkothassanak ezen órák hasznosságáról, eddigi működési tapasztalatairól. A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy mi az, amit leginkább jónak és mi az, amit a leginkább rossznak tartanak a szakmai alapozó, orientációs tárgyak bevezetésében a pedagógusok. Az alábbi táblázatból kiolvasható, hogy a megkérdezettek sokkal több pozitívumot említettek, mint negatív jellemzőt, s ez azt is jelenti, hogy az orientációs képzés bevezetésével alapvetően elégedettek a tanárok. A tárgy bevezetésében alapvetően az a rossz, hogy egyelőre kevés az óraszám, illetve van olyan vélemény, mely szerint a szakmai alapozó tárgy is túl nagy hangsúlyt helyez a lexikális ismeretekre szemben a dinamikus változásokhoz szokott képességek kialakításával.

Pozitívumok	Negatívumok
ráhangelődés (2)	kevés az óraszám (5)
iránymutatás a követelményekről	lexikális ismereteken túl nagy a hangsúly
tájékoztató a lehetőségekről (2)	nem lehet vele a diákot munkára nevelni
több idő jut a szakmai alapok rögzülésére	kevés a képességfejlesztési lehetőség
a szakma megismerésére lehetőség	
hogyan egyáltalán van, bevezették	
bevezetést ad a szakmába	
szakmai ismeretek pontos átadása	
a tanuló megismerheti saját lehetőségeit	

A megkérdezett tanárok szerint a szakmai alapozó tárgyaknak több összetevője van, s a véleményekből kiolvashatók, hogy az egyes összetevők nem egyformán fontosak. A megkérdezettek szerint az iskolai szakmai alapozó tárgyak legfontosabb tartalmi összetevője a konkrét szakmai ismeretek átadása és az adott szakmai technikai eszközeinek bemutatása.

A szakmai alapozó tárgyak fő összetevőinek fontossága



Közepesen fontos alkotóeleme az orientációs tantárgyaknak a szakmai sztereotípek bemutatása, a szakmához szükséges képességek bemutatása, illetve a tanulók ilyen jellegű

képességének, készségének felmérése, számbavétele. Végezetül van két olyan összetevő, amelyről igen megoszlanak a vélemények, az elhelyezkedési esélyek bemutatása, valamint a szakmaszocializáció folyamatának elindítása.

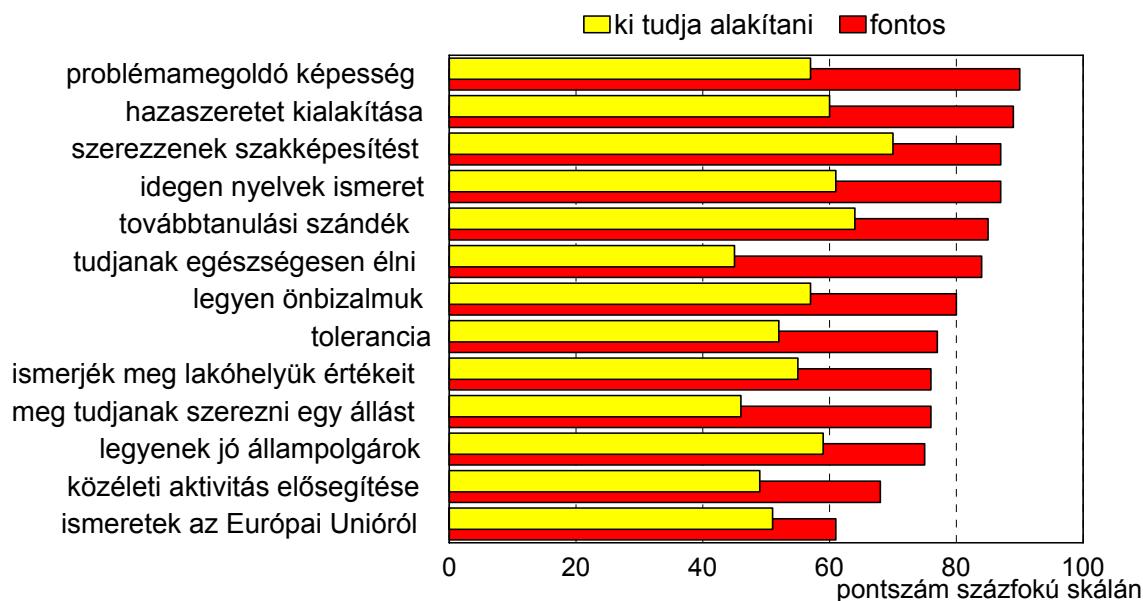
Az orientációs tárgyak oktatásának színvonalával a tanárok alapvetően elégedettek, iskolai osztályzatokkal kifejezve jóra (3.70) értékelték. Ennél valamivel rosszabb minősítést kapott a szakmai alapozó tárgyak oktatására igénybe vett szaktantermek felszereltsége, átlagban kifejezve a tanárok hármásra értékelték.

Az orientációs tanórákon a tanárok által legkedveltebb számonkérési módszer a szóbeli felet, de az előre bejelentett dolgozatot is sokan favorizálják. A kérdést negatívan is feltettük, megkérdeztük, hogy melyik számonkérési módot kedvelik a legkevésbé az érintettek. Ebben a kérdésben teljes volt az összhang a pedagógusok között, a váratlan röpdolgozatot utálják leginkább.

A kutatás során arra is rákérdeztünk, hogy az iskola milyen képességek kifejlesztésére törekedjen. A kérdés szó szerint így hangzott: *A következő képességeket a tanulók elsajátíthatják az alatt az idő alatt, amíg kötelesek iskolába járni. Ön szerint mennyire fontos, hogy az iskola törekedjen a következő képességek kifejlesztésére. Értékeljen az iskola érdemjegyeknek megfelelően egytől ötig.* A kapott válaszokat százfokú skálára vetítettük.

A diagramból jól látszik, hogy a kérdőíven szereplő legtöbb képesség kialakítását, elsajátítását nagyon fontosnak tartják a megkérdezettek. A legfontosabbak a szakképesítés megszerzése, a továbbtanulási szándék kialakítása, az idegen nyelvi kompetencia kialakítása, a problémamegoldó képesség növelése és a hazaszeretet kialakítása. A rangsor végén a közéleti aktivitás elősegítése és a megfelelő európai uniós ismeretek kialakítása szerepel, de ezek fontossága is 10 ponttal meghaladja az 50 pontos határt.

Mennyire fontos, hogy az iskola kialakítsa az alábbi készségeket? És mennyire tudja kialakítani?



Mivel ezen képességek kialakításának fontossága az egész társadalomban közmegegyezés szerű, itt csak árnyalatnyi különbségek vannak az egyes társadalmi-demográfiai illetve státusz csoportok között. Más vizsgálatokból kiderült, hogy az iskolához való viszony alapján a tanárok szerint az egészséges életmód, a tolerancia, a hazaszeretet és a problémamegoldó képesség kialakításának fontossága átlag feletti, míg a szülők a szakképesítésre, az állás megszerzésre és a jó állampolgárokká való nevelésre helyeznének nagyobb hangsúlyt.

Arra a kérdésre, hogy az iskola mennyire tudja kialakítani ezeket a képességeket már differenciáltabb válaszok érkeztek. Leginkább a szakképesítés megszerzése és a tanulmányok folytatására való törekvés kialakítása jellemző az iskolára a tanárok szerint. Az állampolgári nevelés, a hazaszeretet kialakítása és a idegen nyelv megismertetése már csak közepesen jellemző. A legalacsonyabb pontszámot az egészséges életmód kialakítása, a közéleti aktivitás elősegítése és - a vizsgálati téma szempontjából különösen fontos képesség -, hogy meg tudjanak szerezni egy állást, e téren mutatkozik a legnagyobb lemaradás.

Mennyire fontos, hogy az iskola törekedjen a következő képességek kifejlesztésére? És mennyire tudja ténylegesen kialakítani?

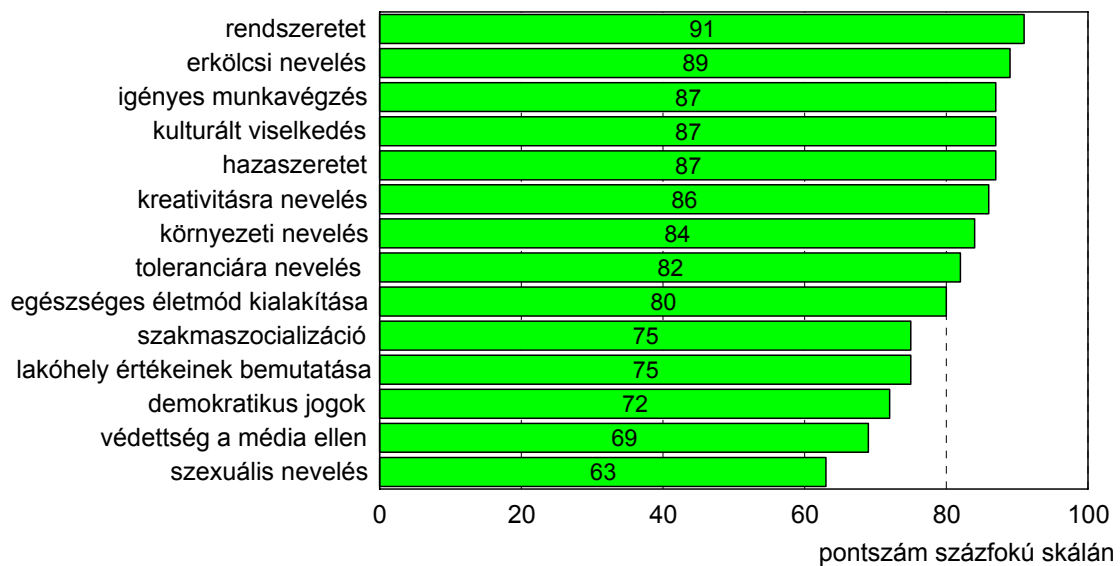
	elvárás	tény	különbség
szerezzenek szakképesítést a tanulók	87	70	-17
törekedjenek tanulmányaik folytatására	85	64	-21
beszéljenek idegen nyelveket a tanulók	87	61	-26
hazaszeretet kialakítása	89	60	-29
legyenek jó állampolgárok	75	59	-16
legyen önbizalmuk	80	57	-23
problémamegoldó képesség fejlesztése	90	57	-33
ismerjék meg lakóhelyük értékeit	76	55	-21
tudjanak együtt élni különböző származású emberekkel	77	52	-25
megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek az EU-ról	61	51	-10
közéleti aktivitás elősegítése	68	49	-19
meg tudjanak szerezni egy állást	76	46	-30
tudjanak egészségesen élni	84	45	-39

pontszám százfokú skálán

Érdeemes összevetni az elvárt képességeket és a ténylegesen kialakított képességeket. A legnagyobb különbség az egészséges életmód kialakításának kérdésében (-39 pont) és a problémamegoldó képesség fejlesztésében (-33 pont) mérhető, de az állászerzési technikák oktatásában is eléri a 30 pontot az elvárt és a tényleges képességfejlesztés mértéke közötti különbség.

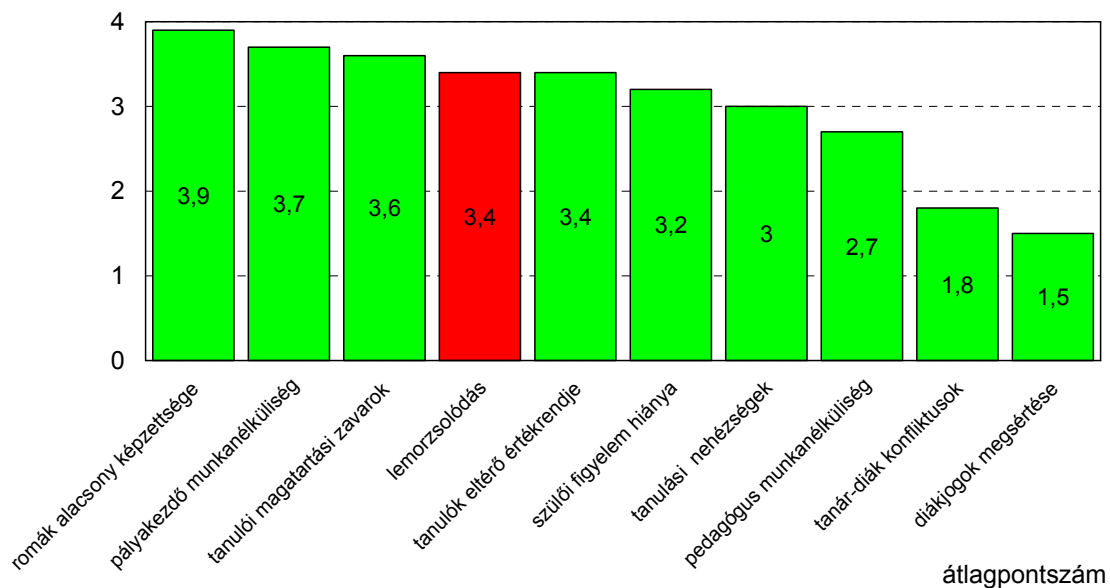
A kutatás során arra is rákérdeztünk, hogy az iskola milyen területen törekedjen a neveltség fejlesztésére. A kapott válaszokat százfokú skálára vetítettük. A diagramból jól látszik, hogy a kérdőíven szereplő legtöbb területen nagyon fontosnak tartják az iskolai fejlesztést a megkérdezettek. A legfontosabbak a rendszeret kialakítása, kulturált viselkedés, az erkölcsi nevelés, a hazaszeretet és az igényes munkavégzésre nevelés. Némileg meglepő módon a tanárok szerint a szakiskolai pedagógiai munkában a szakmaszocializáció és a lakóhely értékeinek bemutatása csak közepesen fontosak (75 pont). A rangsor végén a demokratikus jogok fejlesztése, a média káros hatásaival szembeni védettség kialakítása és a szexuális nevelés áll, de ezek fontossága is meghaladja az 60 pontot.

Mennyire fontos, hogy az iskola fejlessze a tanulók neveltségét az alábbi területeken?



Végezetül bemutatjuk, hogy a vizsgált pedagógusok problématudatában hol helyezkedik el a tanulói lemorzsolódás. Tíz különböző tipikus oktatási problémát soroltunk fel, a válaszok 1-4 között lehetnek, ahol a négyes a nagyon súlyos, az egyes az egyáltalán nem súlyos problémát jeleníti meg.

Mennyire súlyosak az alábbi oktatási problémák Borsod-Abaúj-Zemplén megyében



A diagramból kiolvasható, hogy a megkérdezett pedagógusok problématudatában

egyöntetűen és határozottan vezet a roma fiatalok alacsony képzettségi szintjével kapcsolatos gondok, illetve a frissen végzett tanulók pályakezdő munkanélkülisége, melynek káros hatásait senkinek sem kell bizonygatni.

A tanulói magatartási zavarok a rangsorban a harmadik helyre került, megelőzve vizsgálati témánkat, a tanulói lemorzsolódást és a diákok és tanárok eltérő értékrendjéből fakadó konfliktusokat. A legkevésbé fontos oktatási problémák a megyében a mezőgazdasági iskolákban tanító pedagógusok szerint a diákjogi kérdések, a tanár-diák konfliktusok és a pedagógus munkanélküliség.